

KIERRÄTETTYJEN VUOROJEN FUNKTIOT MONIKIELISTEN LASTEN JA
AIKUISTEN VÄLISISSÄ ARKIKESKUSTELUISSA

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
25.5.2022

Inker-Elli Näkkäläjärvi

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Tutkimusaineisto	2
1.3. Tutkimusmenetelmä	4
2. TEOREETTINEN TAUSTA	7
2.1. Keskusteluanalyysi	7
2.2. Kierrätys ja toisto tutkimuskohteina	11
2.3. Kierrätys ja toisto ensikielen tutkimuksessa	14
2.4. Vuorovaikutustoiminnot	15
2.5. Monikielisyys	15
3. LAPSI KIERRÄTTÄÄ AIKUISEN PUHETTA	17
3.1. Kierrätys vastauksena kysymykseen	18
3.2. Kierrätys reaktiona direktiiviin	22
3.3. Kierrätys vahvistavana vuorona	25
3.3.1. Toisen position vahvistavat vuorot	25
3.3.2. Kolmannen position vahvistavat vuorot	26
3.3.3. Neljännen position vahvistavat vuorot	28
3.4. Kierrätys korjausaloitteessa	30
3.5. Kierrätys kielenaineksen jäljittelynä	33
4. AIKUINEN KIERRÄTTÄÄ LAPSEN PUHETTA	37
4.1. Kierrätys vahvistavana vuorona	37
4.1.1. Toisen position vahvistavat vuorot	38
4.1.2. Kolmannen position vahvistavat vuorot	39
4.1.3. Vahvistavat vuorot sekvenssissä, jossa esiintyy useita kierrätyksiä	42
4.2. Kierrätys kysymyksessä	44
4.3. Kierrätys ymmärrysehdokkaassa	46
5. PÄÄTÄNTÖ	49

LIITE

1. JOHDANTO¹

1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin kielenaineksen kierrätystä eli uudelleen käyttämistä monikielisten lasten ja aikuisten välisissä keskusteluissa. Kierrätys on arkikeskusteluissa usein ilmenevää toimintaa, jossa puhuja toistaa toisen henkilön tuottamaa kielenainesta. Kierrätettävä kielenaines voi olla esimerkiksi yksittäinen sana tai syntaktinen rakenne. (Suni 2008: 68; Savijärvi 2011: 168–169). Tutkimukseni keskiössä on kaksi monikielistä perhettä. Tutkin, miten lapset kierrättävät aikuisen tuottamaa kielenainesta, sekä miten aikuiset kierrättävät ja kääntävät lapsen tuottamaa kielenainesta omalle äidinkielelleen.

Monikielisten lasten ja aikuisten kierrätystä on tutkittu Suomessa melko vähän, joten aiheetta on syytä tutkia lisää. Aiemmissa kierrätystä koskevissa tutkimuksissa on usein keskitytty kuvaamaan toista kieltä omaksuvien keskustelijoiden kierrätystä institutionaalisissa keskustelutilanteissa eli esimerkiksi luokkahuoneissa tai päiväkodissa (ks. esim. Lehtimaja 2008; Savijärvi 2011). Oma tutkimukseni eroaa aiemmista siten, että se tarkastelee useampaa kuin kahta kieltä puhuvien lasten ja aikuisten kierrätystä arkikeskusteluissa. Lisäksi tutkimukseni keskittyy tarkastelemaan kierrätettyjen vuorojen vuorovaikutustoimintoja monikielisissä keskusteluissa, mitä ei ole tietääkseni aiemmin tehty.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisissa sekventiaalisissa asemissa ja vuorovaikutustoiminnoissa lapset kierrättävät?
2. Millaisissa sekventiaalisissa asemissa ja vuorovaikutustoiminnoissa aikuiset kierrättävät?

Sekventiaalisuudella tarkoitetaan sitä, miten vuorot liittyvät keskusteluissa toisiinsa (TTP s.v. *sekventiaalinen*). Ensimmäisellä tutkimuskysymykselläni haluan siis selvittää, millaiset vuorot edeltävät kierrätystä ja millaisissa vuorovaikutustoiminnoissa tai toisin sanoen funktioissa kierrätystä esiintyy. Tarkoitukseni on täten ottaa selvää, millaisia funktioita kierrätyksellä on. Käytän termejä vuorovaikutustoiminto ja funktio

---

¹ Tutkimus on tehty osana Oulun yliopiston ja Suomen Akatemian Kielellinen ja ei-kielellinen vuorovaikutus monikulttuurisessa arjessa -hanketta.

synonyymisesti. Miellän tässä tutkielmassa myös toisten vuorojen kääntämisen kierrätykseksi, sillä se on kielenaineuksen toistamista, mutta toisella kielellä.

1.2. Tutkimusaineisto

Hyödynnän tutkimuksessani kahta erillistä aineistoa. Ensimmäinen aineisto on itse keräämäni: videonauhoilla esiintyvät nelikielinen 4-vuotias Jasper ja hänen äitinsä Emmi. Informanttien nimet on muutettu heidän yksityisyytensä suojaamiseksi. Keräsin aineiston alun perin kandidaatintutkielmaani (Näkkäljärvi 2020) varten. Toinen aineisto on Oulun yliopiston Kikosa-kokoelmasta, ja siinä esiintyvät suomenkielisen perheen lapset sekä heidän espanjankielinen au pairinsa, joka puhuu perheessä enimmäkseen englantia ja suomea. Seuraavaksi esittelen tutkimuksen informanttien taustoja tarkemmin.

Jasper on ulkomailla asuvan nelikielisen perheen lapsi. Aineistonkeruun aikana hän on neljä vuotta ja yhdeksän kuukautta vanha ja perheen ainoa lapsi. Perheen äidin, Emmin, äidinkieli on suomi. Hän puhuu Jasperille pääasiassa suomea, mutta toisinaan myös englantia, joka on perheen yhteinen kommunikointikieli. Jasperin isän äidinkieli taas on venäjä, ja hän puhuu sujuvasti myös hollantia ja englantia. Jasper käy hollanninkielistä päiväkotia ja oppii hollantia pääosin sieltä. Venäjää hän puhuu silloin tällöin isänsä ja tämän sukulaisten kanssa.

Jasperin äidin mukaan kielten käyttö perheessä on vuosien mittaan muuttunut: kun Jasper oli vauva, äiti puhui hänelle suomea ja isä venäjää. Kun Jasper kasvoi ja alkoi puhua englantia yhä enemmän, venäjän puhuminen väheni ja isä alkoi puhua Jasperin kanssa enimmäkseen englantia. Toisaalta myös ympäristöllä oli vaikutusta kielen käyttöön: kun Emmi ja Jasper kävivät Suomessa suomenkielisten sukulaisten luona, Jasper alkoi tuottaa enemmän suomea.

Olen kerännyt aineiston pyytämällä perheen äitiä videokuvaamaan heidän arkikeskustelujaan kotona. Yhteensä neljä videota kuvattiin syksyllä 2019 muutaman päivän aikana, ja ne kestävät yhteensä noin 41 minuuttia. Kaikki videot ovat mukana tässä tutkimuksessa. Videoilla äiti esimerkiksi juttelee lapsen kanssa ruokapöydässä aamiaisella ja he

pelaavat yhdessä peliä. Perheen isä ei esiinny videoilla yhtä nauhoitusta lukuun ottamatta: hän ei kuitenkaan osallistu keskusteluun kyseisellä videolla.

Kaksi- ja monikielisillä ihmisillä on tavallista, että yhtä kieltä osaa paremmin ja sitä myös käyttää enemmän kuin toista (Cantone, Kupisch, Müller & Schmitz 2008: 308). Tutkin kandidaatintutkielmassani (Näkkäljärvi 2020) Jasperin kielellistä preferenssiä eli mitä kieliä hän käyttää eniten. Aineistosta selvisi, että Jasperin vahvin kieli on englanti. Hän tuottaa suurimman osan vuoroistaan englanniksi: englanninkieliset vuorot kattavat puolet Jasperin vuoroista, kun taas suomenkielisiä vuoroja on 26 %. Loput vuorot ovat monikielisiä, ja niissä tapahtuu koodinvaihtoa eli kielen vaihtelua pääosin suomen ja englannin välillä. Venäjää ja hollantia Jasper puhuu vain vähän: venäjää hän tuottaa varmuudella aineistossa vain kerran ja hollantia muutaman kerran. (Näkkäljärvi 2020: 10–11, 25.)

Toisen aineistoni keskiössä ovat suomenkielinen perhe ja heidän espanjankielinen au pairinsa. Aineisto on peräisin Oulun yliopiston Kikosa-kokoelmasta. Koska videoita on monen tunnin edestä, olen rajannut aineiston kuuteen videoon, jotka kestävät yhteensä noin 44 minuuttia. Tarkastelemillani videonauhoilla esiintyvät au pair Maria sekä osa perheen lapsista: 8-vuotias Ellen, 5-vuotias Olli ja 2-vuotias Eetu. Henkilöiden nimet on muutettu heidän yksityisyytensä turvaamiseksi. Keskityn tässä tutkielmassa perheen nuorimmaiseseen, Eetuun, sekä au pair Mariaan.

Au pair -aineiston perheessä on yhteensä seitsemän sisarusta, mutta kaikki eivät esiinny nauhoituksissa. Lapset ovat kasvaneet suomenkielisessä ympäristössä ja puhuvat näin suomea äidinkielenään, mutta ovat oppineet au pairilta englantia sekä hieman espanjaa. He eivät osanneet englantia tai espanjaa ennen au pairin saapumista perheeseen, eikä Maria osannut suomea ennen kuin hän tuli Suomeen. Maria kuitenkin oli käynyt suomen kielen kursseilla ennen kuvausten alkamista ja osaa jonkin verran suomea.

Videoilla au pair ja lapset askartelevat, pelaavat ja leikkivät yhdessä. Au pair puhuu lapsille sekä englantia että suomea ja välillä myös hieman espanjaa. Myös lapset puhuvat suomea ja englantia ja joskus muutamia sanoja espanjaa. Keskustelujen pääkieli on englanti, mutta koodinvaihto englannin ja suomen välillä on todella yleistä sekä Marialla että lapsilla (Frick & Palola 2022: 6). Eetu puhuu videonauhoilla paljon englantia, mutta

hänen vanhempiensa mukaan Eetu suosi arjessaan selvästi suomen kielen käyttöä: englantia hän puhui vain au pairin kanssa (Gaskins, Frick, Palola & Endesfelder Quick 2019: 8).

Oulun yliopiston au pair -aineistoa hyödyntäneitä opinnäytetöitä ja tutkimuksia on ilmestynyt viime vuosien aikana useita. Esimerkiksi Poutiainen (2019) on tarkastellut pro gradu -työssään, miten lapset korjaavat au pairin puhetta silloin, kun tämä puhuu suomea. Tolonen (2020) on pro gradu -työssään tutkinut kysymys–vastaus–vierusparin jäsentymistä Marian ja Eetun välisissä keskusteluissa. Lehtola (2021) taas on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan aikuisen esittämiä multimodaalisia direktiivejä ja lapsia niiden vastaanottajina. Lisäksi aineiston pohjalta on ilmestynyt tutkimusartikkeleita: esimerkiksi Gaskins ja muut (2019) käsittelevät tutkimuksessaan monikielisten lasten koodinvaihtoa, ja Eetu on yksi tutkimuksen informanteista. Frick ja Palola (2022) taas tarkastelevat artikkelissaan kielellisiä ja kehollisia direktiivejä, joilla au pair ja perheen äiti suostuttelevat 5-vuotiasta Ollia käymään vessassa.

1.3. Tutkimusmenetelmä

Lähestymistapani aineistoon on keskustelunanalyttinen. Keskustelunanalyysi on laadullinen analyysimenetelmä, jossa keskustelu nähdään toimintana. Analyysimenetelmän avulla halutaan selvittää, mitä kaikkea puheenvuorolla saadaan aikaiseksi. Analyysin kohteena on naturalistinen aineisto, eli keskustelutilanteet ovat aitoja vuorovaikutustilanteita, joiden pohjalta havainnot ja analyysi tehdään. (Hakulinen 1997a: 14–15.) Vuorovaikutustilanteet ovat siis sellaisia, jotka olisivat tapahtuneet ilman tutkimustarvettakin (Seppänen 1997: 18).

Keskustelunanalyysia tehdessä oleellista on litteroida aineisto, sillä litteraatit toimivat analyysin apuvälineenä. Litteroinnilla tarkoitetaan sitä, että ääninauhoille tai videoille tallennetut keskustelut siirretään paperille – siis sellaiseen muotoon, jossa aineistoa voi käyttää tutkimuksen pohjana. Litteraatteja käytetään yhdessä nauhoitusten kanssa aineiston analyysiin. Päähuomio litteroinnissa keskitetään sellaisiin piirteisiin, jotka ovat tärkeitä keskustelun etenemisen ja puhujien välisen vuorovaikutuksen kuvaamisen kannalta. (Seppänen 1997: 18–20.) Litteroidessa on myös tärkeää pyrkiä antamaan

mahdollisimman uskollinen kuva siitä, mitä nauhalla on. Toisaalta litteraatit pyritään tekemään mahdollisimman neutraaliksi ja vapaaksi tulkinnaksi, ettei niillä olisi piilo-ohjaavaa vaikutusta. Käytännössä täydellisen tarkkaa ja neutraalisti havaintoja välittävää litteraattia ei kuitenkaan ole mahdollista tehdä. (Seppänen 1997: 19.)

Keskusteluanalyysissa korostetaan sitä, että se, mitä sanotaan, ei ole irrotettavissa siitä, miten se sanotaan ja miten kielellä toimitaan. Tästä syystä litteraatteihin merkitään myös keskusteluissa esiintyvät ei-kielelliset ainekset, kuten tauot, nauramiset ja yskähdykset. Tarpeen mukaan litteroidaan myös eleet ja ilmeet. On huomattava, että keskusteluanalyysin tavoitteena ei ole tulkita yksittäisten puhujien intentioita, vaan luoda kulttuurisesti yleispäteviä havaintoja, jotka nojaavat keskusteluanalyysin metodisiin ratkaisuihin ja joita perustellaan toisilla rinnakkaisilla havainnoilla. (Hakulinen 1997a: 17.)

Olen pyrkinyt litteroimaan esimerkkeihin mahdollisimman tarkasti esimerkiksi tauot, äänenmuutokset ja naurahdukset, kuten tapaan kuuluu. Litteroin tarpeen mukaan myös kehollista toimintaa, esimerkiksi osoittamisia tai liikkumisia. Au pair -aineisto on laajalti jo valmiiksi litteroitu, mutta olen tarkentanut ja korjaillut niitä tähän työhön itse. On huomattava, että litteraatit ovat kuitenkin vain analyysin apuväline ja videot analyysin ensisijainen kohde (Vatanen 2006: 318). Analyysia tehdessä olen palannut katsomaan videoita uudestaan, jotta saan mahdollisimman tarkkaa analyysia. Hyödynnän litteraateissani Seppäsen (1997: 22) esittelemiä litterointimerkkejä. Käytetyt litterointimerkit löytyvät tutkielman lopusta liitteenä.

Keskusteluanalyysi on perusolemukseltaan vertailevaa. Keskustelun ilmiöiden luonnetta pyritään selvittämään vertailemalla erilaisia esimerkkejä toisiinsa. Esimerkkien kokoelmaa kerätessään tutkija etsii aineistostaan muita, ensimmäistä havaintoaan vastaavia tapauksia. (Vatanen 2016: 322–324.) Tällä tavoin olen myös itse etsinyt tutkimukseeni mukaan tulevat esimerkit. Vuorovaikutustoimintojen tunnistamisessa olen tukeutunut niin kutsuttuun seuraavan vuoron todistusmenetelmään (engl. *next turn proof procedure*; Sacks, Schegloff & Jefferson 1974: 728–729; Stevanovic 2016: 390–391;). Tämä tarkoittaa sitä, että vuoron toiminto määritellään sen mukaan, millaiseksi vastaanottaja tulkitsee sen oman vuoronsa perusteella. Esimerkiksi kysymystä seuraava vastaus osoittaa, että vastaanottaja tulkitsi vuoron kysymykseksi. (Stevanovic 2016: 391; Vatanen 2016: 324.)

Jos kysymys jää ilman vastausta, täytyy vuoron määrittelemisen kysymykseksi perustella aineistosta toisin – tällaisia tapauksia ilmenee myös omassa aineistossani.

2. TEOREETTINEN TAUSTA

2.1. Keskustelunanalyysi

Koska keskustelunanalyysi toimii työssäni sekä metodina että teoriana, käsittelem sitä myös tässä luvussa. Keskustelunanalyysi perustuu metodeiltaan ja näkemyksiltään Harvey Sacksin 1960- ja 1970-luvuilla pitämiin luentosarjoihin Yhdysvaltojen Kaliforniassa. Tutkimussuuntauksen yksi keskeinen oivallus on, että keskustelu ei ole kaaos eikä puhujien keskinäinen ymmärtäminen perustu sattumaan, vaan että vuorovaikutus on järjestynyttä ja jäsentynyttä toimintaa. Erityisen kiinnostuneita ollaan siitä, miten puheella luodaan tilanteita ja identiteettejä ja ollaan yhteistyössä. (Hakulinen 1997a: 13–15.)

Keskustelunanalyysissa painotetaan keskustelun yhteistoiminnallisuutta: keskustelua ei nähdä yksioikoisesti puhuja-kuulija-kahtiajakona, vaan merkityksien katsotaan syntyvän yhteistyönä, neuvotteluna. Yhteistoiminnallisuus tarkoittaa, että puhuja ei useinkaan voi yksin päättää sitä, miten hänen vuoronsa tulkitaan. Vastaanottajan reaktio ja näin keskustelun merkitys syntyvät siis yhteistyönä. (Hakulinen 1997a: 15.) Keskustelunanalyysiin sisältyy myös olennaisesti eräänlainen sosiaalinen teoria, jonka keskeisimpiin ajatuksiin kuuluu ymmärrys vuorovaikutuksesta sosiaalisena instituutiona, jossa toimintojen liittymistä toisiinsa määrittää joukko normatiivisia odotuksia (Heritage 2008: 303; Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016: 27). Esimerkiksi puheenvuorojen ottamista keskustelussa säätelee suuri joukko erilaisia normeja (Heritage 2008: 303–305).

Keskustelu rakentuu **vuoroista**, jotka ovat pikemminkin dialogisia kuin syntaktisia kokonaisuuksia: vuoro rajautuu yleensä puhujanvaihdoksen kautta (VISK 2008 § 1004). Myös tauot puheessa voivat olla merkinä vuoron loppumisesta, mutta perinteisesti on ajateltu, että puhujanvaihdos on todellisempi vuoron rajan merkki kuin tauko. Tauot eivät nimittäin läheskään aina osu syntaktisille rajoille tai puheenvuorojen väliin. (Hakulinen 1997b: 37.) Tauon jälkeinen lausuma voidaan kuitenkin määritellä uudeksi vuoroksi esimerkiksi sävelkorkeuden vaihtelun perusteella (VISK 2008 § 1004).

Vuoro voi muodostua yhdestä sanasta, useasta lauseesta tai pelkästä naurahduksesta (Hakulinen 1997b: 36–41). Vuorot eritellään litteraateissa numeroiduille riveille. Vuorolle on myös ominaista, että siinä on kielellisten ilmausten ohella puheen suunnitteluun ja

tuottamiseen liittyvää ainesta, kuten empimisääntelyjä, maiskauksia ja vuoroa jäsentäviä eleitä, esimerkiksi pään pudistelua ja nyökyttelyä (VISK 2008 § 1004). Tutkielmani analyysiosiossa vuoron käsite toistuu usein, sillä se on oleellinen käsite keskustelunanalyysissä.

Keskustelunanalyysissä on perinteisesti nähty kolme jäsenystapaa, jotka toimivat eräänlaisina kehyksinä keskustelulle. Nämä ovat sekvenssijäsennys, vuorottelujäsennys ja korjausjäsenys. **Sekvenssijäsennys** hahmottaa sitä, miten perättäiset vuorot liittyvät toisiinsa ja millaisia toisiinsa kytkeytyvien toimintojen muodostamia jaksoja eli sekvenssejä niistä muodostuu. Jokainen keskustelussa lausuttu puheenvuoro ennakoii sitä, mitä seuraavaksi sanotaan tai tehdään. Jokainen vuoro myös laaditaan edelliseen vuoroon sopivaksi. Vuorot voivat kuitenkin erota toisistaan siinä, vaatiiko vuoro juuri tiettytyyppisen seuraavan vuoron. Kun kaksi vuoroa liittyy toisiinsa erityisen vahvasti, niitä kutsutaan **vieruspareiksi**. (Raevaara 1997: 75–76.) Vierusparin osina olevat vuorot ovat määräjärjestyksessä, ja sen mukaisesti niitä nimitetään etujäseneksi ja jälkijäseneksi. Selvin, kielipillisesti kiintein esimerkki vierusparista on kysymys–vastaus–vieruspari. (VISK 2008 § 1197.) Seuraavassa aineistoesimerkissä (1) on kyse vierusparista, jossa on kysymys ja vastaus.

(1) Supermarket (Muistipeli 0.00.14–0.00.18)

01 Emmi: niin Jasper ↑minne halusit lähteä?
02   (0.5)
03 Jasper: um: to ↑supermarket.

Emmi esittää Jasperille kysymyksen rivillä 1 sanomalla *niin Jasper ↑minne halusit lähteä*. Tämä on vierusparin etujäsen. Seuraa puolen sekunnin mittainen tauko, jonka jälkeen Jasper vastaa *um: to ↑supermarket* (r. 2–3). Jasperin vastausvuoro on vierusparin jälkijäsen. Rivien 1 ja 3 vuorot ovat siis kysymys–vastaus–vieruspari: Emmi esittää kysymyksen, johon hän saa vastauksen Jasperilta.

Vierusparit sisältävät siis kaksi vuoroa. Mahdollisia ja tässä tutkielmassa usein esiintyviä sekvenssejä ovat myös kolmen ja neljän vuoron sekvenssit. Tällöin esimerkiksi kysymys–vastaus–vieruspari saa kolmannen, sekvenssiin vahvasti liittyvän vuoron, toisin sanoen kolmannen position. Kysymys–vastaus–vierusparin jälkeen tulevalla kolmannen position vuorolla usein toistetaan toisen keskustelijan vastausvuoro. Neljäs positio voi syntyä, jos

esimerkiksi vahvistavan vuoron jälkeen tulee uusi, sekvenssiin olennaisesti liittyvä vuoro. Esimerkissä (2) esiintyy kolmen vuoron sekvenssi. Emmi ja Jasper pelaavat muistipeliä, jossa esiintyy tunnettuja ihmismäisiä veturihahmoja, joilla on nimet.

(2) Gordon (Muistipeli 0.05.24–0.05.29)

01 Jasper: ((kääntää kortin))
 02 Emmi: mm-hmm? (.) kuka siellä on?
 03 (0.5)
 04 Jasper: Gordon.
 05 (0.3)
 06 Emmi: Gordon?

Jasper on kääntänyt yhden kortin, ja Emmi kysyy rivillä 2, mikä hahmo kortissa on. Tämä on sekvenssin ensimmäinen positio. Jasper vastaa sanomalla *Gordon* (r. 4). Vastausvuoro on sekvenssin toinen positio. Emmi kierrättää Jasperin vuoron sanomalla hahmon nimen uudestaan rivillä 6. Äidin viimeinen vuoro on sekvenssin kolmas positio. Keskusteluanalyytikko Schegloffin (1996: 178) mukaan kolmannen position vuorolla mahdollisesti vastaanotetaan tai rekisteröidään vastausvuoro eli toisen position vuoro. Kierrättämällä hahmon nimen Emmi siis vastaanottaa Jasperin vastausvuoron.

Vuorottelujäsennyksellä tarkoitetaan sitä normistoa, joka määrittelee puhujanvaihdoksia eli puheenvuorojen vaihtumista. Vuorottelu ja vuorotellen toimiminen on yksi keskeinen sosiaalisen järjestäytyneisyyden vuoro. Se, kuka voi puhua seuraavaksi ja kuinka pitkään, ei ole sattumanvaraista. Puhujanvaihdoksiin liittyvät ”säännöt” eivät tietenkään ole kirjoitettuja tai ennalta määriteltyjä pelisääntöjä, vaan yhdessä opittuja puhumisen normeja. Vuorotteluun liittyvät normistot ovat kontekstisidonnaisia: institutionaalisten keskustelujen, esimerkiksi haastattelutilanteiden tai luokkahuonekeskustelujen, vuorottelunormit eroavat arkikeskustelujen normeista. (Hakulinen 1997: 32–33.)

Korjausjäsennykseksi kutsutaan käytänteitä, joiden avulla keskustelijat käsittelevät puhumisessa, puheen kuulemisessa ja sen ymmärtämisessä esiintyviä ongelmia. Korjausta käsitellään prosessina, jonka tuloksena mahdollisesti saadaan ratkaistua ongelma. Korjausjakson voi aloittaa joko ongelman tuottaja eli itse tai ongelmavuoron vastaanottaja eli toinen. Samoin sen voi saattaa loppuun joko itse tai toinen. Korjausjakson aloittavaa vuoroa kutsutaan korjausaloitteeksi. Tällä puhuja voi keskeyttää meneillään olevan puheen

ja hakea vastauksen tai ratkaisun kuulemiseen tai ymmärtämiseen liittyvään ongelmaan. (Sorjonen 1997: 111–113.)

Korjausaloite voidaan tehdä monella eri tavalla. Yksi tapa on kierrättää ongelma vuoro eli vuoro, jonka kuulemisen tai ymmärtämisen kanssa on ongelma. Korjausaloitteena voi toimia myös esimerkiksi kysymyssana, kuten *mikä* tai *missä*. Eräs korjausaloitteen muoto, joka tässä työssä esiintyy usein, on **ymmärrysehdokas**. Ymmärrysehdokkaat eroavat muista korjausaloitteista siinä, että ne eivät ainoastaan nosta esille puheen vastaanottamisessa ilmenevää ongelmaa, vaan tarjoavat lisäksi tulkinnan siitä, miten ongelmallinen puhe on ymmärrettävissä. (Haakana, Kurhila, Lilja & Savijärvi 2016: 261, 267, 272.) Ymmärrysehdokas voidaan tehdä esimerkiksi kierrättämällä ongelma vuoro tai osa siitä, kuten esimerkissä (3), jossa Emmi ja Jasper keskustelevat ruokaostoksista.

(3) Riisiä (Muistipeli 0.18.22–0.18.35)

01 Jasper: we take (riisi) mansikoita banana (.) [grapes.]
 02 Emmi: [ai riisiä.]
 03 (0.3)
 04 Emmi: sanoiksä riisiä.
 05 Jasper: ee::?
 06 (1.5)
 07 Emmi: viisi mansikoita.
 08 (1.5)
 09 Emmi: vai mitä sanoit.

Esimerkin (3) alussa Jasper kertoo, mitä he ostavat kaupasta. Emmi osoittaa, ettei kuullut tai ymmärtänyt, mitä Jasper sanoo, ja tekee korjausaloitteen rivillä 2 kysymällä *ai riisiä*. Kyseessä on ymmärrysehdokas, jolla Emmi varmistaa, että on ymmärtänyt tai kuullut oikein. Ymmärrysehdokas on muodostettu partikkelista *ai* sekä kierrättämällä Jasperin rivillä 1 tuottama sana *riisi*, jonka Emmi kuitenkin tuottaa partitiivimuotoisena. Pian Emmi tekee korjausaloitteen uudestaan kysymällä *sanoiksä riisiä* (r. 4). Jasper vastaa epäpimissänteellä, ja Emmi tarjoaa uuden ymmärrysehdokkaan sanomalla *viisi mansikoita* ja kysyy vielä pian *vai mitä sanoit* (r. 5, 7 ja 9). Ymmärrysehdokkaissa Emmi siis tarjoaa tulkinnan siitä, miten hän ymmärsi ongelmallisen puheen: kun ensimmäinen tulkintaehdotus (r. 2 ja 4) ei saanut myöntävää tai kieltävää vastausta, Emmi tarjoaa toisen tulkinnan (r. 7).

Ymmärrysehdokkaat ovat toiminnaltaan melko samankaltaisia vuoroja kuin ymmärrystä osoittavat formuloinnit, joilla puhuja osoittaa ymmärtäneensä edellisen vuoron esittämällä version kyseisestä vuorosta (Heritage & Watson 1979; Haakana ym. 2016: 272–273). Ymmärrysehdokkaiden tunnistaminen ja erottaminen esimerkiksi formuloinneista ei olekaan aina yksiselitteistä, kuten Haakana ja muut (2016: 273) artikkelissaan toteavat. Vahvistavat vuorot toimivat tässä tutkielmassa hyvin samankaltaisessa asemassa kuin ymmärrystä osoittavat formuloinnit: vahvistavilla vuoroilla puhuja osoittaa samanmielisyttä sekä sitä, että on ymmärtänyt ja vastaanottanut edellisen vuoron.

Käytän ymmärrysehdokkaiden ja vahvistavien vuorojen erottamisessa toisistaan samaa kriteeriä kuin Haakana ja muut (2016) artikkelissaan käyttävät erottaessaan ymmärrysehdokkaat esimerkiksi formuloinneista. Ymmärrysehdokasvuoroissa joko on oltava mukana jotain interrogatiivisia aineksia tai ne sijoittuvat sellaiseen sekventiaaliseen tai toiminnalliseen kontekstiin, jossa ne tulkitaan tarkennusta hakeviksi (Haakana ym. 2016: 273). Interrogatiiviseksi ainekseksi luettelen esimerkiksi erilaiset päättelyä osoittavat partikkelit, kuten *ai* ja *siis* (ks. VISK 2008 § 1207), ja kysymysliitteen *-kO*. Ymmärrysehdokkaat eivät siis pelkästään osoita ymmärtämistä, kuten vahvistavat vuorot tai formuloinnit, vaan ne hakevat lisäksi selvennystä johonkin edeltävän vuoron yksityiskohtaan tai edeltävän vuoron tai laajemman puhejakson perusteella tehtyyn päätelmään (Haakana ym. 2016: 273).

2.2. Kierrätys ja toisto tutkimuskohteina

Kielitieteessä **kierrätyksellä** tarkoitetaan sitä, kun puhuja käyttää aiemmin keskustelussa esiintynyttä kielenainesta uudelleen kommunikatiivisessa tarkoituksessa (Perkins 2014: 590). Kierrätetty kielenaines voi olla joko omaa tai toisen henkilön tuottamaa, kuten Perkins (2014: 590) mainitsee. Esimerkiksi Lehtimajan (2008: 26) mukaan kierrätys taas on jonkun toisen keskustelijan vuoron elementtien käyttämistä omassa puheessa. Määrittelen tässä tutkielmassa kierrätyksen samoin kuin Lehtimaja (2008): kierrätys on jonkun toisen tuottaman kielenaineksen uudelleen käyttämistä.

Käytetyn kielenaineksen kierrätys ja toisto ovat luonnollisia ja yleisiä ilmiöitä keskusteluissa; keskustelut eivät synny tyhjästä, vaan puhujat käyttävät jo sanottua monin tavoin

hyväkseen (Savijärvi 2011: 167). Esimerkiksi ensikielen tutkimuksessa toistot ovat olleet tärkeä tutkimuskohde jo vuosikymmeniä: lasten kielenomaksumisen mekanismeihin liittyy olennaisesti aikuisten käyttämien sanojen jäljittely². Toisen kielen tutkimuksessa kielenaineksen toisto on ollut tarkastelun kohteena selkeästi harvemmin. (Suni 2008: 69.)

Lehtimajan (2008: 26) mukaan kierrätys on vuorovaikutustyökaluna erittäin monipuolinen ja se voi saada monenlaisia muotoja. Alkuperäinen ilmaus voidaan joko toistaa kokonaan tai sitten vain osa siitä päättyy kierrätettäväksi. Kierrätetyn ilmauksen funktio voi olla sama kuin alkuperäisen ilmauksen, mutta usein kierrätetyn elementin sisältävä vuoro tekee jotain aivan muuta kuin alkuperäinen. Usein onkin vaikeaa määrittää selvästi, mikä on kierrätetyn vuoron funktio. (Lehtimaja 2008: 26.) Linellin (2005: 243) mukaan kielenaineisten kierrätys ilmentää puhujien yhteistyötä. Yhteistyö tulee ilmi, kun puhuja lainaa merkitys- ja muotoelementtejä toisen puhujan vuoroista.

Kierrätys-käsitettä lähellä on **toiston** käsite. Kierrätyksen ja toiston suhteesta ja näiden käsitteiden eroista onkin keskusteltu vuorovaikutuksen tutkimuksessa runsaasti. Lehtimajan (2008: 26) mukaan kierrätys on lähellä toistoa, jos toisto ymmärretään laajasti eli niin, että puhetta ei tarvitse toistaa täsmälleen samassa muodossa tai samalla tavalla. Toisto on siis yleensä nähty kielenaineksen täsmällisenä toistamisena, kun taas kierrätys tarkoittaa sellaista kielenaineksen uudelleen käyttöä, jossa alkuperäistä materiaalia mahdollisesti muokataan ja muunnellaan. Myös esimerkiksi Savijärvi (2011: 168) määrittelee kierrätyksen sellaiseksi kielenaineksen uudelleen käytöksi, jossa kierrätettävä kielenaines liitetään uusiin kehyksiin niin, että samalla vuorovaikutusta viedään eteenpäin. Sunin (2008: 88) mukaan kierrätys sisältää sanana myös dialogiseen lähestymistapaan olennaisena kuuluvan ajatuksen kielestä jatkuvasti virtaavana, ei kenenkään omana eikä kertakäyttöiseksi jäävänä viestinnän välineenä.

Toistokaan ei kuitenkaan ole ikinä alkuperäisen kielenaineksen täydellistä toistamista. Näennäisesti identtisenä toistettu vuoro poikkeaa alkuperäisestä esimerkiksi prosodialtaan. Lisäksi toistaminenkin on aina uusi teko. (Svennevig 2003: 286.) Ensikielen tutkimuksessa käytetään yleisesti sekä toiston että jäljittelyn eli imitoinnin käsitettä. Käsitteiden kirjavuus mutkistaa aihepiiriä käsittelevien tutkimuksien vertailua, mutta kertoo

---

² Jäljittelystä kerron tarkemmin luvussa 2.3.

samalla ilmiön moniulotteisuudesta. (Suni 2008: 70.) Käytän tässä tutkielmassa selvyiden vuoksi käsitettä kierrätys.

Kielenaineksen kierrätystä on tutkinut Suomessa esimerkiksi Savijärvi (2011). Hän tarkastelee väitöskirjassaan, miten ruotsinkielistä kielikylpypäiväkotia käyvät suomenkieliset lapset kierrättävät hoitajien tuottamaa ruotsinkielistä kielenainesta. Koska lapsilla on mahdollisuus käyttää myös ensikieltään, Savijärven tutkimus osoittaa, että kierrättäminen selittää toisen kielen käyttöä myös sellaisessa vuorovaikutuksessa, jossa osallistujilla on ensikielikin käytössään.

Suni (2008) taas on analysoinut toistoja merkitysneuvotteluissa vietnamilaisten ja syntyperäisen suomalaisen välisissä suomenkielisissä keskusteluissa. Hän osoittaa, että vastavuoroinen toistaminen ja toistettujen jaksosten yhteinen muokkaaminen avaavat oppijalle hetkeksi pääsyn äidinkielen puhujan kielellisiin resursseihin. Tämä selittää ja edistää toisen kielen oppimista. Oppiminen ilmenee myös toistetuissa jaksoissa: ne pitenevät ja monipuolistuvat osallistujien kielitaidon kehittyessä.

Lehtimaja (2008) on tarkastellut toisen oppilaan vuoron kierrätystä suomi toisena kielenä -oppitunnilla. Hänen mukaansa kierrätys toimii muun muassa yhteisöllisyyden luomisen keinona: kierrätyksen avulla oppilaat tuovat huumoria luokkahuonekeskusteluun ja parantavat näin yhteisöllisyyttä ja luokkahuoneen ilmapiiriä. Kierrätys myös lisää oppilaiden mahdollisuuksia osallistua keskusteluun tarkoituksenmukaisella tavalla. (Lehtimaja 2008: 37–38.)

Cekaite ja Aronsson (2004) taas ovat tutkineet kielenainesten kierrätystä leikkimielisissä toimintajaksoissa. Tutkimusaineistona on ruotsalaisen maahanmuuttajille suunnatun valmistavan luokan keskustelut. Tutkijat osoittavat, miten edellisen puhujan vuoron tai sen osan kierrättämällä lapsi voi osallistua vuorovaikutukseen ja luoda humoristisia toimintajaksoja vähälläkin kielitaidolla.

Aiempien tutkimuksien perusteella voidaan siis todeta, että kierrätys on tärkeä resurssi puhujalle monikielisessä ympäristössä. Kierrätys esimerkiksi lisää puhujan mahdollisuuksia osallistua keskusteluun sekä avaa oppijalle hetkellisen pääsyn äidinkielen puhujan kielellisiin resursseihin (Lehtimaja 2008: 37; Suni 2008: 186). Yhteistä aiemmille

tutkimuksille sekä omalleni on se, etteivät kaikki puhujat käytä tilanteissa aina vahvinta kieltään tai kieliään. Kuten johdannossa jo mainitsin, tutkimukseni eroaa aiemmista siten, että omassa tutkimuksessani informantit omaksuvat ja käyttävät keskusteluissa useampaa kuin kahta kieltä ja aineisto koostuu arkikeskusteluista.

2.3. Kierrätys ja toisto ensikielen tutkimuksessa

Toisto on tunnistettu ensikielen tutkimuksessa merkitykselliseksi ilmiöksi lapsen kielen kehityksen kannalta jo pitkään. Kielen kehitykseen kuuluu olennaisena osana se, että lapsi jäljittelee hoitajansa puhetta. Tätä pidetäänkin yleisesti toiston tärkeimpänä käyttötapanä. (Suni 2008: 69.) Jäljittelyllä ei kuitenkaan tarkoiteta tässä yhteydessä papukaijamaista toistoa, vaan toistettavassa ilmauksessa on lapselle jotain uutta, jota hän on juuri alkanut ymmärtää ja käyttää puheessaan (Lantolf & Thorne 2006: 179). Tutkimukseni sivuaa ensikielen oppimisen viitekehystä, sillä tutkimukseni informantit ovat pieniä lapsia, jotka molemmat omaksuvat useaa äidinkieltä yhtä aikaa. Ensikieltä käytetään äidinkielen synonyymina: sillä tarkoitetaan muilta ihmisiltä lapsena omaksuttua kieltä, johon ihminen identifioituu ja johon muut identifioivat hänet syntyperäisenä puhujana (TTP s.v. *ensikieli*).

Kyky imitointiin nähtiin olennaisena osana lapsen kielen kehitystä jo Skinnerin (1957) behavioristisessa kehityspsykologiassa. Kielen lisäksi lapset imitoivat paljon muitakin ilmiöitä ympärillään, kuten tapoja, ilmeitä ja liikkeitä. On myös osoitettu, että jo vastasyntyneet pystyvät jäljittelemään esimerkiksi suun, kielen, silmien ja käsien liikkeitä (Nagy 2006: 223–224). Jäljittely onkin lapsen ensisijainen keino ylläpitää vuorovaikutusta paljon ennen kuin hän pystyy puhumaan. Lapsen ja vanhempien vuorovaikutuksessa toistamisella on tärkeä sija siihen asti, kun lapsen kielimuoto alkaa lähestyä aikuismaista kieltä. Puheenaiheen jakamista ja ymmärtämisiongelmiä ehkäisemistä on pidetty toistamisen tärkeimpinä vuorovaikutuksellisinä funktioina. Myös esimerkiksi kysyminen ja vastaaminen, saman- ja erimielisyyden osoittaminen sekä matkiminen ovat toiston tavallisia käyttöyhteyksiä. (Keenan 1977: 128–129, 131.)

2.4. Vuorovaikutustoiminnot

Tutkimukseni yhtenä tavoitteena on selvittää, millaisissa vuorovaikutustoiminnoissa informantit kierrättävät toisen keskustelijan tuottamaa kielenainesta. **Vuorovaikutustoiminnoilla** tai lyhyemmin **toiminnoilla** (engl. *action*) tarkoitetaan sitä, mitä vuorolla tai vuoron rakenneyksiköllä tehdään. Vuorolla voidaan esimerkiksi kysyä, käskää tai tervehtiä. Toimintojen ilmaisemiseen käytettäviä keinoja kutsutaan **käytänteiksi** (engl. *practice*). (Sidnell 2010: 60–61; Raevaara 2016: 159; Couper-Kuhlen & Selting 2018: 211–213.)

Myös toiminnot voivat toimia käytänteinä. Raevaaran (2016: 159) mukaan toiminnot, esimerkiksi kysymykset, voidaan nähdä käytänteinä ylemmän tason toiminnoille, kuten ehdotuksen tekemiselle. Nämä taas voidaan vastaavasti nähdä käytänteinä vielä korkeamman tason toiminnoille, esimerkiksi päätöksentekoon osallistumiselle. Yksi vuoro tai vuoron rakenneyksikkö voi siis suorittaa usean toiminnon yhtä aikaa. Tällöin yhtä toimintoa käytetään ”välineenä” toisen toiminnon ilmaisemiseen. Esimerkiksi kysymys voi olla väline tarjouksen tai kutsun tekemiselle. (Schegloff 1997: 505; Couper-Kuhlen & Selting 2018: 213.) Tässä tutkimuksessa usein esiintyvä käytänne on kierrättäminen. Kierrättämällä voidaan suorittaa toiminto eli esimerkiksi tehdä korjausaloite tai vahvistaa keskustelukumppanin edellinen vuoro.

2.5. Monikielisyys

Monikielisyydellä (engl. *multilingualism*) voidaan tarkoittaa joko yksilön monikielisyyttä tai yhteisössä tai kansakunnassa laajemmin esiintyvää monikielisyyttä. Monikielisyydelle on useita määritelmiä. Yleisesti se on määritelty useamman kuin yhden kielen käytöksi. (Clyne 1997: 301.) Kaksikielisyys eli kahden kielen käyttö sisältyy siis monikielisuuden määritelmän alle. Monikielisyys voidaan kuitenkin myös määritellä tarkemmin kolmen tai useamman kielen käytöksi. Useimmat tutkijat kielentutkimuksen alalla määrittelevätkin kaksikielisuuden kahden kielen käytöksi ja monikielisuuden kolmen tai useamman kielen käytöksi. (Kemp 2009: 14–15.) Noudatan tässä tutkielmassa samaa linjaa ja tarkoitan monikielisyydellä kolmen tai useamman kielen käyttöä.

Monikielisyttä ja monikielisiä lapsia on etenkin Suomessa tutkittu vähänlaisesti. Tunnetuimpia tutkimuksia lienee Hanna Jokelan ja Geda Paulsenin (2010) artikkeli kolmekielisestä 10-vuotiaasta lapsesta, joka puhuu suomea, viroa ja norjaa. Jokela ja Paulsen (2010) tarkastelevat artikkelissaan sitä, kuinka lapsi yhdistelee osaamiensa kielten rakenteita toisiinsa. Ulkomailta tutkimuksia monikielisistä lapsista löytyy enemmän. Nelikielisyttä ovat tutkineet vastikään esimerkiksi Håkansson ja Waters (2021). He käsittelevät artikkelissaan Ruotsissa asuvaa lasta, joka puhuu englantia, ranskaa, venäjää ja ruotsia. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kuinka hyvin lapsi hallitsee kaikki neljä kieltänsä.

Seuraavaksi siirryn aineiston analyysiin. Käsitelen luvussa 3 lasten kierrättämiä vuoroja ja luvussa 4 aikuisten kierrättämiä vuoroja.

3. LAPSI KIERRÄTTÄÄ AIKUISEN PUHETTA

Tässä luvussa tarkastelen lapsi-informanttien Jasperin ja Eetun tuottamia kierrätystapauksia sekä niiden funktioita. Olen jaotellut kierrätetyt tapaukset omiin kategorioihinsa sen mukaan, millaisissa vuorovaikutustoiminnoissa kierrätystä tapahtuu, ja nimennyt kategoriat näiden funktioiden mukaan. Esittelen ensin vuorovaikutustoiminnot, joissa kierrätystä esiintyy, ja kerron, mitä olen jättänyt analyysin ulkopuolelle. Sitten käsittelen kustakin kategoriasta kierrätysesimerkkejä alaluvuittain. Taulukossa 1 on lasten kierrätystapaukset lukuina vuorovaikutustoimintojen mukaan.

TAULUKKO 1. Lasten kierrätystapausten määrät ja vuorovaikutustoiminnot.

Vuorovaikutustoiminto, jossa kierrätys tapahtuu	Jasper	Eetu	Tapausten määrä yhteensä
Kierrätys vastauksena kysymykseen	3	1	4
Kierrätys reaktiona direktiiviin	3	4	7
Kierrätys vahvistavana vuorona	4	2	6
Kierrätys korjausaloitteessa	-	3	3
Kierrätys kielenaineksen jäljittelynä	-	5	5
Yhteensä	10	15	25

Ensimmäisessä sarakkeessa lukee vuorovaikutustoiminto, jossa kierrätys esiintyy. Toisessa ja kolmannessa sarakkeessa taas lukee, kuinka moni esimerkeistä kyseisessä kategoriassa eli vuorovaikutustoiminnoissa on Jasperin ja kuinka moni Eetun tuottama. Viimeisessä sarakkeessa on kaikki kierrätystapaukset kyseisessä kategoriassa. Kierrätys esiintyy vastauksena kysymykseen yhteensä 4 kertaa, joista 1 on Eetun ja loput 3 Jasperin tuottamia. Reaktiona direktiiviin kierrätys taas esiintyy 7 kertaa. Niistä 3 on Jasperin ja 4 Eetun tuottamia. Vahvistavana vuorona kierrätystä esiintyy 6 kertaa, ja niistä 2 on Eetun ja 4 Jasperin vuoroja. Korjausaloitteessa esiintyviä kierrätystapauksia on 3, ja ne ovat kaikki Eetun tuottamia. Myös kielenaineksen jäljittelynä toimivat kierrätykset ovat kaikki Eetun vuoroja, ja niitä on yhteensä 5. Jasperilla kierrätystapauksia on kaikkiaan 10 ja Eetulla 15, eli yhteensä kierrätyksiä on 25.

Jokaisen kategorian muodostumiseen vaaditaan vähintään kaksi kyseistä vuorovaikutustoimintoa edustavaa esimerkkitapausta. Olen siis jättänyt pois sellaiset kategoriat, joiden vuorovaikutustoimintoa edustaa vain yksi esimerkki. Tein tämän päätöksen siksi, koska halusin tarkastella työssäni toistuvia vuorovaikutustoimintoja, joissa kierrätyksiä voi esiintyä. Pois jääneitä esimerkkejä on kuitenkin vain muutama.

Olen ottanut analyysiin mukaan vain sellaiset tapaukset, joissa kierrättäjä ei ole lähikontekstissa käyttänyt kierrätettyä ilmausta itse. Tarkastelen siis kierrätystapauksia, joissa puhuja kierrättää toisen puhujan ensin tuottamaa kielenainesta. Tämä on helpottanut aineiston rajaamista, sillä kierrätystä esiintyy aineistossa melko paljon. Olen jättänyt analyysistä pois myös sellaiset kierrätystapaukset, joissa kierrätys on erittäin vahvasti odotuksenmukaista. Tällaisia ovat tilanteet, joissa keskustelun osanottajalta kysytään vaihtoehtokysymys, esimerkiksi *Haluatko olla kissa vai koira?* Tällaiseen kysymykseen vastataan tavanomaisesti toistamalla jompikumpi vaihtoehdoista. Keskityn tässä työssä vain tapauksiin, joissa kierrätys ei ole välttämätöntä. Lisäksi olen jättänyt huomiotta sellaiset kierrätystapaukset, joissa kierrätystä tapahtuu lähinnä sen takia, että informantit puhuvat samasta aiheesta ja näin tietyt sanat toistuvat keskustelussa useita kertoja. Jos kierrätyillä vuoroilla kuitenkin voidaan nähdä olevan tietty funktio, joka voidaan määritellä, olen ottanut sen mukaan analyysiin.

Seuraavaksi tarkastelen kustakin kategoriasta aineistoesimerkkejä alaluvuittain. Kierrätetyt vuorot ovat esimerkeissä lihavoituna.

3.1. Kierrätys vastauksena kysymykseen

Seuraavaksi käsittelen esimerkkejä, joissa kierrätys ilmenee vastauksena aikuisen esittämään kysymykseen. Kysymyslauseella puhuja osoittaa epätietoisuutta jostain asiain-tilasta ja esittää vastaanottajalle kehotuksen tarjota tuo puuttuva tieto. Kysymyslauseita on kahta päätyyppiä – hakukysymyksiä ja vaihtoehtokysymyksiä. Hakukysymykset alkavat kysymyssanalla, esimerkiksi *mikä*, ja vaihtoehtokysymyksien yhteisenä piirteenä on lauseenalkuiseen sanaan tai lausekkeeseen liitetty partikkeli *-ko*. Myös esimerkiksi lausumanloppuinen *vai*-partikkeli ja erilaiset liitekysymykset, kuten *eikö niin* ja *vai mitä*, tekevät deklaratiivi- eli väitemuotoisesta lausumasta funktioltaan kysyvän. (VISK 2008 §

888.) Deklaratiivilauseita voidaan tulkita kysymyksiksi myös silloin, kun keskustelija tarjoaa ymmärrysehdokkaan, jolla vuoron vastaanottaja tarkistaa, onko tehnyt oikean päätelmän toisen keskustelijan vuorosta (VISK 2008 § 1207.) Tässä tutkimuksessa olen määritellyt vuorot kysymyksiksi edellä mainittujen kysyvän vuoron määritelmien perusteella.

Kierrätys esiintyy lasten vuoroissa vastauksena kysymykseen yhteensä neljä kertaa. Käsittelem niistä seuraavaksi kolme. Esimerkissä (4) Emmi ja Jasper ovat pelaamassa lattialla samaa muistipeliä, jota he pelaavat myös esimerkissä (2); seuraava esimerkki tulee videolla hieman esimerkkiä (2) myöhemmin.

(4) Koulubussi (Muistipeli 0.06.52–0.07.02)

01 Jasper: (-[-]]
 02 Emmi: [mikä] tämä oli. ((osoittaa korttia))
 03 Jasper: Bertie.
 04 Emmi: Bertie ja se on mikä se on.
 05 Emmi: **onkse** ↑**koulubussi**.
 06 (0.6)
 07 Jasper: **joo koulubussi**.
 08 Emmi: °koulubussi.°= ((kääntää kortin))
 09 Emmi: =hei Emily.

Jasper on juuri kääntänyt kaksi korttia. Rivillä 2 Emmi osoittaa toista Jasperin kääntämää korttia ja kysyy, mikä hahmo kortissa on. Jasper vastaa sanomalla hahmon nimen (r. 3). Äiti kierrättää hahmon nimen ja kysyy, onko se koulubussi (r. 4–5). Jasper vastaa myöntävästi *joo* ja kierrättää äidin sanoman sanan *koulubussi* (r. 7). Emmi kierrättää sanan *koulubussi* vielä uudelleen rivillä 8. Sitten hän kääntää vuorostaan yhden kortin ja löytää sieltä Emily-junan (r. 8–9).

Edellisessä esimerkissä (4) kierrätysvuoro *joo koulubussi* toimii siis vastauksena kysymykseen. Sorjosen (2001: 414, 421) mukaan partikkeli *joo* toimii vastauksena vaihtoehtokysymykseen, eli *-kO*-liitteen sisältävään kysymykseen (VISK 2008 § 1689), silloin, kun kysyjä jo tietää vastauksen. *Joolla* on tällöin ikään kuin varmistava funktio. Emmi todennäköisesti tietää, että kortissa esiintyvä hahmo on koulubussi, sillä aineistosta käy ilmi, että he ovat pelanneet peliä aiemminkin. Hahmon voi myös tunnistaa ulkonäöltä linja-autoksi. Kysymällä, mikä kortissa esiintyvä hahmo on, Emmi mahdollisesti hakee varmistusta lapselta. Kyseessä voi myös olla tapa saada lapsi tuottamaan tai oppimaan

suomenkielisiä sanoja. Emmi nimittäin yrittää aineistossa useita kertoja saada Jasperin tuottamaan suomea, esimerkiksi pyytämällä Jasperia toistamaan suomenkielisen sanan.

Pyytämällä Jasperia toistamaan suomenkielisiä sanoja tai kysymällä kysymyksen, johon hän jo tietää vastauksen (esimerkki 4), Emmi saa Jasperin tuottamaan suomea. Esimerkin (4) kohdalla tutkimisen arvoista onkin, miksi Jasper toistaa Emmiin tuottaman suomenkielisen sanan *koulubussi* partikkelin *joo* lisäksi. Eikö pelkkä *joo* riittäisi vastaukseksi äidille siitä, että kyseessä on koulubussi? Jasper siis tulkitsee, että äiti hakee kysymyksellä varmistusta ja että Jasperin tulee kierrättää *koulubussi*-sana.

Seuraavaksi tarkastelen esimerkkiä, jossa Jasperin kierrättämä vuoro on rakenteeltaan hyvin samanlainen kuin esimerkissä (4). Esimerkissä (5) Emmi ja Jasper ovat pelanneet muistipelin loppuun. Jasper on voittanut pelin ja laskee korttejaan.

(5) Pikajuna (Muistipeli 0.15.26–0.15.51)

01 Jasper: one two three. ((laskee kortteja))
 02 Emmi: onko ne niinku tank engines.
 03 (1.0)
 04 Jasper: no they are (ex)press engines,
 05 Emmi: mikä?
 06 Jasper: (ex)press engine.
 07 Emmi: press,
 08 (1.5)
 09 Jasper: (they are they a-) they are (ex)press engine.
 10 Jasper: (ex)press coming (↑thro[:ugh).]
 11 Emmi: [express.]
 12 Jasper: yeah express coach.
 13 Jasper: the green and (red) one.
 14 Jasper: and really (--).
 15 Emmi: **onkse niinku (.) pikajuna.**
 16 Jasper: **joo [pikajuna,]**
 17 Emmi: [very fast.]

Esimerkin (5) alussa Jasper laskee kortteja (r. 1). Emmi kysyy Jasperilta, ovatko korteissa olevat hahmot *tank engines* eli tankkivetureita (r. 2). Jasper vastaa kieltävästi ja kertoo niiden olevan *(ex)press engines* (r. 4). Emmi ei ymmärrä, mitä Jasper tarkoittaa *press*-sanalla, ja sanoo kysyvästi *press* (r. 7). Jasper alkaa selittää, mikä *express engine* on (r. 9 ja 10), ja Emmi lopulta ymmärtää, että lapsi tarkoittaa sanaa *express* (r. 11). Jasper alkaa kertoa junista lisää (r. 12–14), ja Emmi kysyy, onko *express engine* niin kuin *pikajuna* (r. 15). Jasper vastaa myöntävästi *joo* ja kierrättää äidin käyttämän sanan *pikajuna* (r. 16).

Emmi sanoo päällekkäispuhunnana *very fast* (r. 17). Esimerkin (4) tavoin tässäkin esimerkissä *pikajuna*-sanon kierrätys toimii vastauksena kysymykseen.

Edellisessä esimerkissä (5) kierrätys esiintyy hyvin samanlaisessa vuorossa kuin esimerkissä (4): Jasper sanoo partikkelin *joo* ja kierrättää äidin sanoman suomenkielisen sanan (*koulubussi* tai *pikajuna*). Myös esimerkissä (5) pohtimisen arvoista on, miksi lapsi toistaa sanan *pikajuna*, kun vastaukseksi voisi riittää pelkkä *joo*. Äiti nimittäin aloittaa päällekkäispuhunnan sanomalla *very fast*, mikä kertonee siitä, että *joo* olisi riittänyt äidille vastaukseksi kysymykseen siitä, onko hahmo *pikajuna*. Tämä saattaa olla merkki siitä, että kierrätyksellä on merkitys esimerkiksi kielen oppimisen kannalta. Kierrättämällä monikielinen lapsi voinee esimerkiksi kartuttaa sanavarastoaan. Vaikka tällä kertaa äiti ei mahdollisesti hakenutkaan kierrätystä, mistä kertoo se, että hän aloittaa päällekkäispuhunnan, Jasper tulkitsee äidin hakevan sanan toistoa ja kierrättää sanan *pikajuna*.

Seuraavassa esimerkissä (6) Emmi ja Jasper istuvat ruokapöydässä ja juovat aamupalaksi smoothieta. Jasper leikkii samalla junilla ja on hieman flunssainen.

(6) Paperi (Viikonpäivät 0.10.38–0.11.05)

01 ((Jasper juo smoothieta))
 02 Jasper: oa::h:.
 03 (0.5)
 04 Emmi: mm?
 05 (2.5)
 06 Jasper: ((mumisee sormet suussa))
 07 Emmi: taas valuu räkä?
 08 (2.5)
 09 Emmi: **missäs on paperi,**
 10 (1.0)
 11 Jasper: **um I don't know where (is it) paperi.** ((leikkii junilla))
 12 (4.0) ((Emmi nostaa paperinpalan lattialta))
 13 Jasper: oh you found it?
 14 Emmi: mmm. ((pyyhkii paperilla lapsen nenää))

Jasper juo smoothieta (r. 1) ja huokaisee rivillä 2. Emmi reagoi tähän hymähtämällä (r. 4). Jasper istuu paikallaan ja mumisee sormet suussa, kunnes Emmi toteaa Jasperin nenän vuotavan (r. 6–7). Emmi kysyy muutaman sekunnin mittaisen tauon jälkeen *missäs on paperi* (r. 9). Jasper vastaa sanomalla *um I don't know where (is it) paperi* (r. 11). Hän tuottaa vuoronsa muuten englanniksi, mutta kierrättää lopussa äitinsä käyttämän

suomenkielisen sanan *paperi*. Lisäksi Jasper kierrättää Emmin vuorosta kysymyssanan *missä*, mutta käyttää sen englanninkielistä vastinetta *where*. Kierrätys esiintyy siis vuorossa, joka toimii vastauksena äidin kysymykseen. Myös tässä esimerkissä Jasper kierrättää äidin tuottaman sanan *paperi*, vaikka vastaukseksi voisi riittää *I don't know where (is it)*: pronomiinilla *it* Jasperhan jo viittaa paperiin. *It*-sana on kuitenkin huonosti kuultu, joten varmaa tulkintaa sen osalta ei voida tehdä.

3.2. Kierrätys reaktiona direktiiviin

Tässä alaluvussa lasten tuottamat kierrätystapaukset esiintyvät reaktiona aikuisen antamaan direktiiviin. Direktiivi on ohjaileva lausuma, jolla käsketään, kehoitetaan, pyydetään tai neuvotaan puhuteltavaa toimimaan tai olemaan toimimatta tietyllä tavalla. Tyypillinen direktiivin ilmaisutapa on imperatiivi- eli käskylause. Direktiivejä voi olla monenlaisia: ne voivat käskyjen ja kehotuksien lisäksi olla esimerkiksi muistutuksia, toivotuksia, varoituksia tai kutsuja. (VISK 2008 § 1645.)

Direktiivit esiintyvät yleensä vierusparin etujäsenenä – ne siis vaativat vastaanottajalta joko kielellisen tai ei-kielellisen reaktion. Reaktio voi olla suostumista, kieltäytymistä tai pyynnön tai kiellon noudattamista. (VISK 2008 § 1645.) Usein vastaanottaja reagoi direktiiviin ei-kielellisesti eli noudattamalla annettua direktiiviä (Kent 2012: 714). Direktiivi voi kohdistua myös direktiivin antajaan. Tällöin on kyse niin sanotusta me-ehdotuksesta eli sellaisesta ehdotuksesta, joka koskee sekä direktiivin antajaa että keskustelukumppania, jonka kanssa direktiivin ohjeistamaan tai kehottamaan toimintaan ryhdytään (ks. Couper-Kuhlen 2014: 628).

Seuraavaksi tarkastelen esimerkkiä, jossa aikuisen antama direktiivi on käsky. Esimerkissä (7) Maria, Eetu, Olli ja Ellen ovat perheen olohuoneessa. Myös perheen äiti Ilona on mukana tilanteessa. Eetu on käyttäytynyt huonosti, joten Maria käskee hänen mennä istumaan jähylle nojatuoliin. Kyseisellä hetkellä vain Ellen näkyy videolla.

(7) Tosi tuhma (Blokus8 0.06.14–0.06.33)

01 Maria: [someone?
02 Olli: [EIII:
03 Maria: [SOMEONE] IS GOING TO BE SIT?

04 Olli: [--]
 05 (.)
 06 Ellen: ss[shh:,
 07 ? [ähähähähä,
 08 (1.0)
 09 ? hehe,
 10 (0.5)
 11 Olli: tiki tiki tyy (.) tiki tyy, ((juoksee))
 12 (.)
 13 Maria: **now you sit because you have been TOSI tuhma,**
 14 Eetu: °**tosi (tuhma)**.°
 15 Maria: you can not mm mm throw things into people you can
 not (--) like that,
 16 (0.3)
 17 Maria: and you can not (--) people

Esimerkki (7) alkaa, kun Maria sanoo, että jonkun eli Eetun, kuten myöhemmin esimerkissä selviää, on mentävä istumaan tuolille jäähyllle. (r. 1 ja 3). Lapset touhuavat taustalla (r. 4–11), kunnes Maria sanoo Eetulle *now you sit because you have been TOSI tuhma* (r. 13). Kyseinen vuoro on direktiivi, sillä Maria käskee Eetua istumaan. Eetu kierrättää osan Marian vuorosta rivillä 14 sanomalla °*tosi (tuhma)*°. Maria läksyttää Eetua vielä riveillä 15 ja 17.

Eetun vuoro °*tosi (tuhma)*° (r. 14) voidaan nähdä reaktiona Marian antamaan direktiiviin, jossa hän käskee Eetua istumaan. Kierrättämällä Eetu vastaanottaa Marian käskyn tai arvion siitä, Eetu on ollut tuhma. Marian esittämä direktiivi rivillä 13 ei edusta perinteistä käskyä, sillä ei ole imperatiivimuotoinen; käskylause on tavallisesti verbialkuinen ja subjektiton (VISK 2008 § 889). Marian direktiivi on sen sijaan deklarativimuotoinen eli väittävä. Väitelauseella ei ole mitään yhtä prototyypistä tehtävää kuten muilla lausetyypeillä, ja sen puhefunktio käy ilmi viime kädessä asiayhteydestä (VISK 2008 § 887). VISK:n (2008 § 1665) mukaan silloin, kun väitelauseessa on pronominisubjekti, se ilmaisee vastaansanomaton direktiiviä ja esittäjällä on tilanteessa auktoriteettiasema roolinsa perusteella. Maria on tilanteessa aikuinen ja Eetun hoitaja eli hän on auktoriteettiassessa, ja hänen direktiivinsä sisältää pronominisubjektin: väitelause voidaan siis tulkita funktioltaan käskäväksi.

Seuraavassa esimerkissä direktiivi on ehdotus. Esimerkissä (8) Emmi ja Jasper ovat alkamassa pelaamaan muistipeliä. Jasper on aiemmin videolla ilmaissut englanniksi, että haluaa asettaa kortit ympyrän muotoisesti.

(8) Ympyrä (Muistipeli 0.02.10–0.02.39)

01 Jasper: forty-eight.
 02 (0.5)
 03 Jasper: I am forty-EI::GHT.
 04 (0.2)
 05 Jasper: ne- I am::,
 06 (2.0)
 07 Jasper: de @braakh:.@
 08 (1.5) ((Emmi siirtyy kameran kuvaan))
 09 Emmi: °no niin.°
 10 (1.7)
 11 Emmi: **tehdäämpäs siitä sitte**, ((siirtää matkalaukun pois tieltä))
 12 Jasper: ↑circle,
 13 (1.2)
 14 Emmi: **ympyrä**. ((istuu alas))
 15 (.)
 16 Jasper: joo.
 17 (0.2)
 18 Jasper: you and me.
 19 (.)
 20 Jasper: **ympylä**.
 21 Emmi: mmhm?
 22 (.)
 23 Emmi: >otetaanko< me kaikki siihen.
 24 (.)
 25 Jasper: joo.
 26 Emmi: [↑oke.<]
 27 Jasper: **tekee [ympylä**,
 28 (1.0)
 29 Emmi: käännä kaikki nurinpäin.
 30 (1.0)
 31 Jasper: [ok]ay.
 32 Emmi: [(-)]

Riveillä 1–7 Jasper leikkii korttien kanssa ja puhelee itsekseen. Sillä aikaa Emmi asettelee kameraa siten, että se osoittaa lattiaa kohti, jossa Jasper istuu korttien kanssa. Emmi siirtyy kameraan ja kuiskaa *no niin* (r. 8–9). Sitten hän sanoo *tehdäämpäs siitä sitte*, jota Jasper jatkaa sanomalla ↑*circle* (r. 11–12). Emmi sanoo seuraavaksi noin sekunnin kestävän tauon jälkeen *circle*-sanan suomenkielisen vastineen *ympyrä* (r. 14), jonka Jasper kierrättää sanomalla *joo*. (0.2) *you and me*. (.) *ympylä* (r. 16–20). Emmikin siis kierrättää rivillä 14, mutta tässä esimerkissä tarkastelemme kierrätyksiä, jotka tapahtuvat riveillä 20 ja 27. Emmi hymähtää ja kysyy, ottavatko he kaikki kortit mukaan peliin (r. 21–23). Jasper vastaa tähän myöntävästi (r. 25) ja sanoo sitten osittain päällekkäispuhunta *tekee ympylä* (r. 27), minkä jälkeen Emmi kehottaa Jasperia kääntämään kaikki kortit nurinpäin (r. 29). Jasper vastaa sekunnin tauon jälkeen *okay* ja samaan aikaan äiti sanoo jotain, josta

ei saa selvää (r. 31–32). Jasper on tässä esimerkissä kierrättänyt *ympyrä*-sanan kaksi kertaa.

Emmin vuoro *tehdäämpäs siitä sitte* (r. 11) toimii direktiivinä ja tarkemmin ottaen ehdotuksena Jasperille: ehdotettuun toimintaan osallistuvat sekä direktiivin antaja eli Emmi sekä sen vastaanottaja eli Jasper. Emmin vuoron (r. 11) predikaatti *tehdäämpäs* on passiivimuotoinen: puhutussa kielessä ilmaistaan monikon 1. persoonan direktiiviä ensisijaisesti verbialkuisella, morfologisesti passiivimuotoisella lauseella, esimerkiksi *Lähdetään kotiin* (VISK 2008 § 1654). Direktiiviä seuraavat vuorot lapsella ovat *joo. (0.2) you and me. (.) ympylä* (r. 16–20), jotka toimivat reaktiona äidin antamaan direktiiviin: Jasper hyväksyy äidin ehdotuksen. Esimerkin direktiivi on siitä erikoinen, että Emmi ja Jasper muodostavat sen yhdessä: Emmi aloittaa sanomalla *tehdäämpäs siitä sitte* ja Jasper tuottaa direktiivin loppuun sanomalla *circle*. Jasperin tuottama sana *circle* edustaa lauseenjäseneltään objektia. Vuoro ei myöskään toimisi ilman Jasperin tuottamaa täydennystä, sillä predikaatti *tehdäämpäs* vaatii kyseisessä kontekstissa objektin. Muuten kyseinen direktiivi jäisi vajanaiseksi: mitä korteista tehdään?

3.3. Kierrätys vahvistavana vuorona

Seuraavaksi tarkastelen esimerkkejä, jossa kierrätys toimii vahvistavana vuorona aikuisen vuorolle. Olen jaotellut esimerkit alalukuihin sen perusteella, monenessako positionssa kierrätykset esiintyvät: käsittelen ensin toisen position, sitten kolmannen position ja viimeisenä neljännen position vahvistavia vuoroja.

3.3.1. Toisen position vahvistavat vuorot

Tässä alaluvussa tarkastelen esimerkkiä, jossa kierrätys esiintyy toisessa positionssa. Tällaisia kierrätystapauksia on yhteensä kolme. Käsittelen niistä yhden. Esimerkissä (9) Emmi ja Jasper istuvat aamupalalla ja keskustelevat viikonpäivistä.

(9) Saturday (Viikonpäivät 0.00.15–0.00.54)

01 Emmi: seitsemän päivää on viiko[ssa].

02 Jasper: [s:seitsemän? (wow.)
 03 Emmi: tänään on,
 04 (0.2)
 05 Jasper: it's ↑rainbow colou:rs.
 06 Emmi: nii:n (.) °hyvä°.
 ((Litteraatista on poistettu 13 rivin jakso, jossa keskustellaan
 sateenkaaren väreistä.))
 20 Emmi: **mm tänään on Saturday.**
 21 (.)
 22 Jasper: **yeah Saturday.**
 23 (0.3)
 24 Emmi: ja (0.3) lau- (0.3) Saturday on lauantai?
 25 (0.8)
 26 Jasper: joo (0.2) we (is) go now Anna.

Esimerkki (9) alkaa, kun Emmi kertoo Jasperille, että viikossa on seitsemän päivää (r. 1). Jasper sanoo sitten *seitsemän? (wow)*, ja Emmi alkaa kertoa, mikä viikonpäivä tänään on, mutta vuoro jää kesken (r. 2–3), kun Jasper alkaa puhua sateenkaaren väreistä (r. 5). Emmi kehuu Jasperia rivillä 6. Poistettujen rivien jälkeen äiti palauttaa keskustelun takaisin viikonpäiviin rivillä 20 sanomalla *mm tänään on Saturday*. Jasper sanoo *yeah* ja kierrättää äidin tuottaman sanan *Saturday* (r. 22). Emmi kertoo, että *Saturday* on lauantai (r. 24), johon Jasper vastaa myöntävästi *joo* ja alkaa kertoa, että he menevät käymään Annan eli hänen isoäitinsä luona (r. 26).

Emmin tuottama vuoro *mm tänään on Saturday* (r. 20) on toiminnoltaan toteamus: Emmi kuvailee sillä asiantilaa eli viikonpäivää. Vuorossa tapahtuu koodinvaihtoa, eli se sisältää useampaa kuin yhtä kieltä eli suomea ja englantia. Jasper kierrättää Emmin tuottaman *Saturday*-sanon vuorossa *yeah Saturday* (r. 22). Kierrättämällä Jasper vahvistaa Emmin edellisen vuoron ja osoittaa samanmielisyyttä: Schegloffin (1982: 79) mukaan partikkeli *yeah* osoittaa ymmärtämistä ja samanmielisyyttä. Jasperin kierrättämä vuoro esiintyy siis toisessa positiossa.

3.3.2. Kolmannen position vahvistavat vuorot

Seuraavaksi tarkastelen esimerkkiä, jossa kierrätys tapahtuu kolmannen position vahvistavassa vuorossa. Kolmannen position kierrätyksiä on lasten kierrättämissä vahvistavissa vuoroissa vain yksi. Esimerkissä (10) Eetu ja Maria leikkivät tonttuleluilla. Maria on aiemmin kysynyt, missä on yksi tonttuleluista.

(10) Tuonne (Eetu Ja Maria 0.02.05–0.02.20)

01 Maria: kato Eetu.
 02 (1.6) ((Maria haukottelee))
 03 Maria: it is over there. ((osoittaa tonttua))
 04 (1.7)
 05 Eetu: misä.
 06 (0.3)
 07 Maria: °tässä.° ((osoittaa uudelleen))
 08 (1.4)
 09 Maria: °**tuonne**.°
 10 (1.1)
 11 Eetu: **TUONNE**.=
 12 Maria: =joo tuonne.
 13 (1.3)
 14 Eetu: ((ottaa tontun ja vie sen Marialle))
 15 (0.6)
 16 Maria: let's put their hat (0.3) °hm?° ((ottaa tontun Eetulta))

Esimerkki (10) alkaa, kun Maria kehottaa Eetua katsomaan ja osoittaa lattialla olevaa tonttua (r. 1 ja 3). Eetu tekee korjausaloitteen rivillä 5 kysymällä *misä*. Tämä on sekvenssin ensimmäinen positio. Maria vastaa seuraavaksi sanomalla °*tässä*° ja lisäämällä pian °*tuonne*° (r. 7 ja 9). Nämä vuorot ovat sekvenssin toinen positio. Sitten Eetu kierrättää Marian vuoron riviltä 9 sanomalla rivillä 11 *TUONNE*, mikä taas on sekvenssin kolmas positio. Kyseessä on vahvistava vuoro, jolla Eetu vastaanottaa Marian vastauksen. Tämän jälkeen Maria kierrättää sanan *tuonne* vielä uudelleen sanomalla *joo tuonne* (r. 12). Tällä hän vahvistaa vielä Eetun vuoron. Eetu ottaa tontun ja vie sen Marialle, joka ottaa tontun Eetulta (r. 14–16).

Esimerkissä (10) Eetun kierrättämä vuoro *TUONNE* rivillä 11 esiintyy kolmannessa positiossa: sekvenssi alkaa siitä, kun Eetu tekee korjausaloitteen kysymällä *misä* ja Maria vastaa tähän °*tässä*° ja °*tuonne*°. Eetu sitten kierrättää Marian vuoron sanomalla *TUONNE*. Vuoro voisi olla myös neljännen position kierrätys, jos mukaan laskisi Marian rivien 1–3 direktiivin *kato Eetu*. (1.6) *it is over there*. Määrittelen esimerkin kuitenkin kolmannen position kierrätykseksi, sillä katson sekvenssin alkavan Eetun tekemästä korjausaloitteesta rivillä 5.

3.3.3. Neljännen position vahvistavat vuorot

Seuraavaksi tarkastelen vahvistavia kierrätyksiä, jotka esiintyvät neljännessä positiossa. Tässä positiossa kierrätys esiintyy kaksi kertaa, ja käsittelen niistä molemmat. Esimerkissä (11) Emmi ja Jasper ovat järjestelemässä muistipelin kortteja pelin aloittamista varten. Aineistossa esimerkki tulee noin minuutin kuluttua esimerkistä (8), jossa niin ikään keskustellaan ympyrän tekemisestä.

(11) Iso (Muistipeli 0.03.14–0.03.44)

01 Emmi: °okhe::i.° ((alkaa sekoittaa kortteja))
 02 (0.7)
 03 Jasper: let's make a circle.
 04 (0.2)
 05 Emmi: mm-m?
 06 (0.8)
 07 Jasper: (↑this is) [(-)]
 08 Emmi: [(ja) se]kottaa hyvin?
 09 (1.2)
 10 Jasper: mmm?
 11 (1.7)
 12 Emmi: tehdäämpäs ym:pyrä, (1.5) circle.
 (2.5)
 13 Jasper: we need to make a huge circle.
 14 (1.0)
 15 Emmi: **iso ympyrä.**
 16 (0.2)
 17 Jasper: **joo iso [iso,**
 18 Emmi: [hu:ge °circle.°
 19 Jasper: joo. (.) they have three sides ↑and one hundred sides↑ of ↑another↑ three sides.
 20 (0.6) ((Emmi lopettaa korttien sekoittamisen))
 21 Emmi: ↓one hundred (.) wow.↓

Esimerkin (11) alussa Emmi alkaa sekoittaa kortteja pelin aloitusta varten. Jasper ehdottaa, että he tekevät korteista ympyrän (r. 3), kuten ovat aiemmin videolla puhuneet. Emmi jatkaa korttien sekoittamista ja rivillä 12 hän sanoo *tehdäämpäs ym:pyrä, (1.5) circle*. Tämä voidaan nähdä sekvenssin ensimmäisenä positiona. Sen jälkeen Jasper sanoo *we need to make a huge circle* (r. 14), mikä voidaan nähdä eräänlaisena tarkennuksena: Jasper ehdottaa, että ympyrästä tehdään suuri. Tämä taas on sekvenssin toinen positio. Emmi kääntää seuraavaksi osan ilmauksesta suomeksi ja samalla hyväksyy lapsen ehdotuksen sanomalla *iso ympyrä* (r. 16), mikä toimii sekvenssin kolmantena positiona. Jasper kierittää vielä äidin tuottaman sanan *iso* sanomalla *joo iso iso* (r. 18). Tämä toimii

vahvistavana vuorona Emmiin edelliselle vuorolle *iso ympyrä* sekä sekvenssin neljäntenä positiona. Jasper alkaa kertoa rivillä 20 englanniksi jotain numeroista, mitä äiti kommentoi sanoen ↓*one hundred* (.) *wow*↓ (r. 22). Esimerkissä sekvenssin voisi katsoa alkavan jo riviltä 3 eli Jasperin tuottamasta vuorosta *let's make a circle*. Koska Emmi ja Jasper kuitenkin keskustelevat riveillä 7–10 muusta kuin ympyrän tekemisestä, katson sekvenssin alkavan vasta riviltä 12, jossa Emmi sanoo *tehdäämpäs ym:pyrää*.

Esimerkissä (11) on erikoista se, että Jasperin kierrättämä vuoro esiintyy jälleen rakenteessa, jossa on partikkeli *joo* ja sen jälkeen kierrätetty sana. Samanlaiset rakenteet esiintyvät myös esimerkeissä (4) ja (5). Esimerkissä (11) Jasper kuitenkin toistaa kierrätetyn sanan vielä uudelleen samassa vuorossa sanomalla *joo iso iso*. Dialogipartikkeli *joo* kuuluu partikkelien jaottelussa kuulolla olon ja samastumisen kategoriaan Ison suomen kieliopin (VISK 2008 § 798) mukaan. Muita kyseiseen kategoriaan kuuluvia partikkeleita ovat esimerkiksi *juu*, *niin* ja *aivan*. Näitä partikkeleita voidaan käyttää esimerkiksi vahvistuksena ja samanmielisyyden osoittajana. (VISK 2008 § 798.)

Seuraavassa esimerkissä kierrätys esiintyy neljännessä positiossa ja hyvin samankaltaisessa rakenteessa kuten edellinen esimerkki: *joo*-partikkelin tilalla on kuitenkin englanninkielinen sana *yeah*. Esimerkissä (12) Emmi ja Jasper keskustelevat junista: Emmi on juuri kysynyt Jasperilta, ovatko korteissa esiintyvät hahmot *tank engines* eli tankkivetureita. Osa esimerkistä on esiintynyt tässä tutkielmassa jo aiemmin esimerkissä (5), mutta tarkastelen nyt litteraatista eri kohtaa eli Jasperin kierrätystä rivillä 10.

(12) Fast (Muistipeli 0.15.38–0.15.57)

01 Jasper: (they are they a-) they are (ex)press engine.
 02 Jasper: (ex)press coming (↑thro[:ugh).]
 03 Emmi: [express.]
 04 Jasper: yeah express coach.
 05 Jasper: the green and (red) one.
 06 Jasper: and really (--).
 07 Emmi: onkse niinku (.) pikajuna.
 08 Jasper: joo [pikajuna,]
 09 Emmi: [very fast.]
 10 Jasper: **yeah fa::st [and] fast and fast.**
 11 Emmi: [nopea.]
 12 Jasper: (just like a dream line) (--)

Esimerkki (12) alkaa, kun Jasper kertoo korteissa olevien hahmojen olevan (*ex*)*press engines* (r. 1). Emmi ilmaisee rivillä 3 ymmärtävänsä, mitä Jasper tarkoittaa, sanomalla *express*, ja Jasper alkaa kertoa junista lisää (r. 4–6). Sitten Emmi kysyy, onko *express engine* niin kuin *pikajuna* (r. 7). Tämä on sekvenssin ensimmäinen positio. Jasper vastaa rivillä 8 myöntävästi *joo pikajuna*, mikä toimii sekvenssin toisena positiona. Emmi sanoo seuraavaksi *very fast* tuottaen samalla sekvenssin kolmannen position (r. 9). Jasper kierrättää osan Emmin vuorosta rivillä 10 sanomalla *yeah fa::st and fast and fast*. Tämä on sekvenssin neljäs positio ja toimii vahvistuksena Emmin edelliselle vuorolle *very fast*. Emmi kääntää vielä päällekkäispuhuntana englannin kielen sanan *fast* suomeksi sanomalla *nopea* (r. 11). Esimerkki loppuu, kun Jasper alkaa puhua englanniksi jotain, mistä ei saa juurikaan selvää (r. 12).

Kuten esimerkeissä (4), (5) ja (11), myös esimerkissä (12) Jasper kierrättää Emmin puhetta asettamalla sen rakenteeseen, jossa ensin on myöntävä partikkeli *yeah* (tai suomen *joo*) ja sitten kierrätetty kielenaines. Esimerkissä (12) Jasper vielä toistaa sanan *fast* useita kertoja, kuten esimerkissä (11), jossa tarkastelun kohteena oleva vuoro kuuluu *joo iso iso*.

3.4. Kierrätys korjausaloitteessa

Seuraavissa esimerkeissä kierrätys on osa korjausaloitetta, joka on keskusteluanalyysissä käytetty käsite toiminnalle, jolla ongelmavuoron vastaanottaja aloittaa korjausjakson. Korjausjaksot ovat tilanteita, joissa keskustelun osallistujat pyrkivät etsimään ratkaisun keskustelun kulussa esiin nousevaan, esimerkiksi puheen kuulemisessa tai ymmärtämisessä esiintyvään ongelmaan. (Sorjonen 1997: 111–112.) Esimerkissä (13) Maria, Eetu ja Olli ovat pöydän ääressä ja Maria ja Olli piirtävät. Eetu seisoo tuolilla ja on riisumassa päältään hupparia.

(13) Cupboard (Askartelu1 0.02.05–0.02.21)

01 Maria: mhhh [(go to play.)
 02 Olli: [tah,
 03 Maria: **can you put it on the: cupboard please?**
 04 (1.3)
 05 Eetu: **missä (cupboard.)**
 06 Maria: tässä. ((osoittaa kaapin suuntaan))
 07 Maria: se on musta?
 08 Eetu: ei,

- 09 Maria: †c'mon† (.) go and put it.
 10 Maria: I [go with you.
 11 Eetu: [(-)
 12 Maria: [c'mon,]
 13 Eetu: **[(missä] se on) (.) †cupboard.** ((laskeutuu tuolilta))
 14 Maria: okei?
 15 Maria: let's go. ((nousee tuolilta))

Esimerkin (13) alussa Maria pyytää Eetua viemään riisutun hupparin kaappiin (r. 3). Eetu aloittaa korjausjakson eli tekee korjausaloitteen kysymällä *missä cupboard* (r. 5). Samalla hän kierrättää Marian tuottaman englanninkielisen sanan *cupboard*. Keskustelukumppanin edellisen vuoron osittainen toistaminen on yksi tapa tehdä korjausaloite. Korjausaloite voi myös sisältää sekä kysymyssanan että toiston, kuten Eetun vuoro rivillä 5. (Sorjonen 1997: 127–129.) Maria vastaa Eetun korjausaloitteeseen sanomalla *tässä* ja osoittamalla kaapin suuntaan (r. 6). Maria sanoo vielä, että kaappi on musta (r. 7). Eetu kieltäytyy viemästä hupparia kaappiin (r. 8). Maria kehottaa Eetua uudelleen viemään hupparin sanomalla *c'mon (.) go and put it* (r. 9). Hän myös tarjoutuu lähtemään Eetun mukaan (r. 10). Eetu tekee korjausaloitteen uudelleen kysymällä *(missä se on) (.) cupboard* (r. 13), jolloin hän kierrättää jälleen sanan *cupboard*. Eetu nousee tuolilta ja lähtee kävelemään suuntaan, jonne Maria aiemmin osoitti. Maria sanoo *okei* ja *let's go* (r. 14–15), nousee tuolilta ja lähtee kävelemään Eetun perässä. Ratkaisu ymmärtämisessä ilmenevään ongelmaan löydettiin lopulta yhdessä toiminnan kautta: Maria lähti näyttämään Eetulle, missä kaappi on.

Myös seuraavassa esimerkissä kierrätys ilmenee korjausaloitteessa. Esimerkissä (14) Maria, Eetu ja Olli ovat askartelemassa. Maria tekee Eetulle kummitusnaamaria ja leikkaa parhaillaan naamariin silmäaukkoja. Eetu piirtää värikynillä.

(14) Kummitus (Askartelu3 0.04.15–0.04.39)

- 01 Maria: Eetu tule?
 02 (0.7)
 03 Maria: tule,
 04 (1.0) ((Maria sovittaa naamaria Eetulle)
 05 Maria: ooo hie:no.
 06 (.)
 07 Eetu: heuuu. ((murisee))
 08 (0.2)
 09 Maria: nice?
 10 (2.5) ((Maria jatkaa naamarin tekoa))
 11 Eetu: (mi)tä sinä teet?

- 12 (0.8)
 13 Maria: **we are going to make a ↑kummitus.**
 14 (1.0)
 15 Eetu: **mikä se on kummitus,**
 16 (8.0) ((Maria jatkaa leikkaamista ja Eetu jatkaa
 piirtämistä))
 17 Olli: (we are ready.) ((antaa kulhon Marialle))

Maria kehottaa Eetua tulemaan hänen luokseen, jotta hän voi sovittaa tekemäänsä naamaria Eetulle (r. 1 ja 3). Maria sovittaa naamaria Eetulle, joka murisee leikkien ”kummitusta” (r. 4–7). Maria kehuu sanomalla *nice* ja jatkaa naamarin tekoa (r. 9–10). Eetu kysyy muutaman sekunnin tauon kuluttua Marialta, mitä hän tekee (r. 11). Maria vastaa sanomalla *we are going to make a kummitus* (r. 13). Eetu tekee korjausaloitteen rivillä 15 kysymällä *mikä se on kummitus*. Samalla hän kierrättää Marian tuottaman suomenkielisen sanan *kummitus*. Maria ei vastaa Eetun kysymykseen, vaan jatkaa leikkaamista. Kun Eetu ei saa vastausta, hän jatkaa itsekin piirtämistä (r. 16).

Esimerkissä (14) Eetun esittämä kysymys *mikä se on kummitus* (r. 15) on rakenteeltaan samankaltainen kuin esimerkissä (13) esitetty kysymys *missä (se on) (.) ↑cupboard*: molemmat sisältävät kysymyssanan *mikä* tai *missä*, demonstratiivipronominin *se* sekä kopulan. Lisäksi kierrätetty kielenaines esiintyy molemmissa vuoron viimeisenä osana. Esimerkissä (14) on kuitenkin huomionarvoista se, että Maria ei vastaa Eetun esittämään kysymykseen. Kysymys–vastaus–vieruspariin liittyy olennaisesti odotus siitä, että kysymyksen vastaanottaja esittää seuraavana vuorona vastauksen. Aina vastausta ei tule ollenkaan, mutta vastauksen puuttuminen kysymyksen jälkeen on asiaintila, joka vaatii jonkinlaisen selityksen. (Raevaara 1997: 79.) Edellisessä esimerkissä vastauksen puuttumista voisi selittää esimerkiksi se, että Maria ei ymmärtänyt Eetun kysymysvuoroa. Suomi ei ole Marian äidinkieli, joten on mahdollista, että Maria ei ymmärtänyt Eetun kysymystä. Toinen selitys voisi olla se, ettei Maria kuullut kysymystä: toisaalta hän istuu aivan Eetun vieressä, joten tämä selitys ei vaikuta todennäköiseltä.

Kuten aiemmin todettu, keskusteluanalyyseissa painotetaan keskustelun yhteistoiminnallisuutta eli sitä, että puhuja ei useinkaan voi yksin päättää, miten hänen vuoronsa tulkitaan (Hakulinen 1997a: 15). Onkin syytä pohtia, miten Eetun vuoro voidaan tulkita kysymykseksi tai tarkemmin ottaen korjausaloitteeksi, kun se ei saanutkaan odotuksenmukaisesti vastausta. Ensinnäkin Eetun tekemä korjausaloite on rakenteeltaan hyvin

samanlainen kuin esimerkin (13) korjausaloite, kuten edellä jo kerroin. Toisekseen kysymyksen rakenne on tyypillinen korjausaloitteille: *mikä on X* -formaatin mukaisella korjausaloitteella osoitetaan, että käsitteen *X* merkitys on puhujalle vieras (Haakana ym. 2016: 280–281). Eetun vuorossa *mikä se on kummitus* käytetäänkin nimenomaan *mikä on X* -formaattia. Vaikka Eetun korjausaloite ei siis saanut vastausta, voidaan se edellisten perusteluiden nojalla tulkita korjausaloitteeksi.

3.5. Kierrätys kielenaineksen jäljittelyinä

Seuraavissa esimerkeissä kierrätys ilmenee aikuisen tuottaman kielenaineksen jäljittelyinä. Lapsen kielenomaksumiseen liittyy olennaisesti aikuisten käyttämien sanojen jäljittely. Myös omien ilmausten toisteleminen on lapsille ominaista tietyissä ikävaiheissa. (Suni 2008: 69.) Kaikki jäljittelyinä esiintyvät kierrätykset, joita on yhteensä viisi, ovat Eetun tuottamia. Eetun taipuvaisuutta jäljitellä aikuisen tuottamaa kielenainesta selittäneekin hänen ikänsä: hän on 2-vuotias eli hänen kielenomaksumisprosessinsa on vielä melko alussa. Jasperilla samankaltaista kielenaineksen jäljittelyä ei aineistossa esiinny, mitä saattaa selittää se, että hän on 4-vuotias ja näin pidemmällä kielenomaksumisprosessissaan kuin Eetu.

Seuraavaksi käsittelen kolme kierrätysesimerkkiä, jotka esiintyvät kielenaineksen jäljittelyinä. Esimerkissä (15) Maria ja Eetu ovat piirtämässä pöydän ääressä. Myös Olli on mukana piirtämässä, mutta ei näy kyseisellä hetkellä videolla.

(15) Waves (Askartelu2 0.08.47–0.09.02)

01 Maria: kato Eetu (.) do you know how to make like this.
((piirtää aaltoja paperille))
02 (0.3)
03 Eetu: mikä se on?
04 (0.2)
05 Maria: kato.
06 (0.2)
07 Maria: they are.
08 (1.6)
09 Maria: **wa: ves: .**
10 (.)
11 Maria: **waves.** ((lopettaa aaltojen piirtämisen))
12 (0.6)
13 Eetu: **waves.** ((piirtää aaltoja))

- 14 (.)
 15 Maria: †kato.
 16 (1.2)
 17 Maria: give me your hand. ((ottaa Eetua kädestä ja piirtää Eetun kanssa yhdessä paperille aaltoja))

Esimerkin (15) alussa Maria piirtää paperille aaltokuvioita ja kysyy Eetulta, osaako hän tehdä samalla tavalla. Eetu tekee korjausaloitteen kysymällä *mikä se on* (r. 3), ja Maria vastaa sanomalla *kato. they are. waves.* (r. 5–9). Maria toistaa sanan *waves* vielä uudelleen, minkä jälkeen hän lopettaa piirtämisen (r. 11). Seuraavaksi Eetu kierrättää *waves*-sanan rivillä 13 ja alkaa itsekin piirtämään aaltokuvioita paperille. Sen jälkeen Maria pyytää Eetua antamaan käden ja he alkavat yhdessä piirtää Eetun kanssa paperille aaltoja (r. 17).

Edellisessä esimerkissä *waves*-sanaa toistetaan useamman kerran: ensin Maria toistaa sen itse rivillä 11. Sanan toistamisessa voi olla kyse esimerkiksi siitä, että Maria ”opettaa” Eetulle uutta asiaa, sanaa tai molempia: Aiemmin Maria kysyi Eetulta, osaako hän piirtää aaltokuvioita. Kun Eetu kysyy *mikä se on*, Maria vastaa *kato. they are. waves* ja toistaa lyhyen tauon jälkeen sanan *waves* vielä uudelleen, kuin painottaakseen sitä. Eetu sitten kierrättää sanan *waves* ja alkaa itsekin piirtää samanlaista aaltokuvioita paperille. Esimerkissä vaikuttaakin näyttävätyvän eräänlainen oppimistilanne, jossa Eetu oppii uuden toiminnon ja sanan. Opettamista tilanteesta painottaa vielä se, että esimerkin lopussa Maria alkaa ohjeistaa Eetua kädestä pitäen aaltojen piirtämisessä.

Esimerkissä (16) Eetu ja Maria leikkivät tonttuleluilla. Maria yrittää pukea tontulle hattua.

(16) Grande (Eetu Ja Maria 0.01.00–0.01.13)

- 01 Maria: let's (.) try to put this †little °hat.° ((alkaa pukea hattua tontulle))
 02 (1.7)
 03 Eetu: mulla (on) (.) tosin iso. ((*tosin* tarkoittaa 'tosi'))
 04 (0.8)
 05 Eetu: big.
 06 (0.4)
 07 Maria: °tosin †iso.°
 08 (0.4)
 09 Eetu: joo.
 10 (0.2)

11 Maria: **grande.**
 12 (0.4)
 13 Eetu: **ganje,**
 14 (0.3)
 15 Maria: es muy grande.
 16 (0.4)
 17 Eetu: no, ((engl. 'ei'))
 18 Maria: no?

Esimerkki (16) alkaa, kun Maria yrittää pukea tonttulelulle hattua (r. 1). Eetu sanoo seuraavaksi *mulla (on) (.) tosin iso* ja sitten englanninkielisen sanan *big* (r. 3–4). Eetu tarkoittaa edellisillä vuoroillaan mahdollisesti sitä, että hänen kädessään oleva tonttulelu tai sen hattu on iso – tilanteesta on melko vaikea ottaa selvää. Maria kierrättää Eetun tuottaman ilmauksen sanomalla °*tosin* ↑*iso*° (r. 7), johon Eetu vastaa *joo* (r. 9). Maria sanoo sanan *iso* espanjankielisen vastineen *grande* (r. 11), jonka Eetu yrittää kierrättää sanomalla *ganje* (r. 13). Maria kierrättää sanan vielä uudestaan sanomalla *es muy grande* (r. 15), johon Eetu vastaa *no* (engl. 'ei', r. 17). Tähän Maria reagoi kierrättämällä kysyvästi sanan *no* (r. 18).

Esimerkissä (16) esiintyy useita kierrätyksiä ja sanoja toistetaan eri kielillä: ensin Eetu kääntää suomenkielisen sanan *iso* englanniksi sanomalla *big*. Maria kierrättää tämän jälkeen Eetua sanomalla °*tosin* ↑*iso*° ja kääntää sanan *iso* sitten espanjaksi sanomalla *grande*. Eetu yrittää kierrättää Marian tuottaman sanan sanomalla *ganje*, minkä jälkeen Maria vielä sanoo *es muy grande*. Tilanne on esimerkki monikielisestä vuorovaikutustilanteesta, jossa kieltä vaihdetaan nopeasti ja jossa arkitoimien ohessa myös opitaan uusia kieliä: Maria kääntää Eetun tuottaman sanan *iso* espanjaksi sanomalla *grande* ja Eetu kierrättää sanan Marian perässä.

Esimerkissä (17) Maria, Eetu ja Olli istuvat pöydässä. Eetu ja Maria piirtävät, ja Olli rummuttaa kynillä pöydällä olevaa pelilaatikkoa ja metallista kynäkoteloa.

(17) Dime (Askartelu2 0.05.50–0.06.12)

01 Olli: Maria katso [(please.)]
 02 Maria: [mhm?] oigo. ((esp. 'kuulen'))
 ((Maria kääntyy katsomaan Ollia))
 03 (0.5)
 04 Maria: **dime,** ((esp. 'kerro'))
 05 (1.5)
 06 Eetu: **time.**
 07 (0.7)

08 Maria: **dime. sano minulle dime.**
 09 Eetu: **time?**
 10 (0.9)
 11 Maria: °**dime.**°
 12 (0.2)
 13 Eetu: **time.**
 14 (0.4)
 15 Maria: **dime.**
 16 (0.7)
 17 Eetu: (--)
 18 Maria: **dime.**
 19 (0.3)
 20 Eetu: **time.**
 21 (0.4)
 22 Maria: dime.
 23 (0.9)
 24 Eetu: (--)
 25 (3.4) ((Ollilta tippuu kynä))
 26 Maria: oi varovasti.

Esimerkki (17) alkaa, kun Olli pyytää Maria katsomaan häntä, kun hän rummuttaa pöydällä olevia esineitä. Maria vastaa hymähtämällä ja sanomalla espanjaksi 'kuulen' ja kääntyy katsomaan Ollia (r. 2). Sitten hän sanoo vielä *dime* (r. 4, esp. 'kerro'). Eetu toistaa Marian rivin 4 vuoron sanomalla *time* (r. 6). Maria kehottaa Eetua kierrättämään sanan uudelleen sanomalla *dime. sano minulle dime* (r. 8), minkä jälkeen Eetu ja Maria jatkavat *dime*-sanon toistelua vuoron perään. Kierrätys esiintyy tässä esimerkissä kielenaineksen jäljittelyä, eli Eetu jäljittelee Marian puhetta. Esimerkissä toistetaan *dime*-sanaa useita kertoja, mikä kertonee siitä, että kyseessä on tilanne, jossa lapsi jäljittelee aikuista ja oppii uusia sanoja (ks. esim. Suni 2008: 200–201).

4. AIKUINEN KIERRÄTTÄÄ LAPSEN PUHETTA

Tässä luvussa käsittelen aikuisinformanttien eli Emmen ja Marian tuottamia kierrätystapaauksia ja niiden funktioita. Taulukossa 2 on aikuisten kierrätystapaaukset lukuina vuorovaikutustoimintojen mukaan.

TAULUKKO 2. Aikuisten kierrätystapausten määrät ja vuorovaikutustoiminnot.

Vuorovaikutustoiminto, jossa kierrätys tapahtuu	Emmi	Maria	Tapausten määrä yhteensä
Kierrätys vahvistavana vuorona	48	6	54
Kierrätys kysymyksessä	3	-	3
Kierrätys ymmärrysehdokkaassa	8	2	10
Yhteensä	59	8	67

Ensimmäisessä sarakkeessa lukee vuorovaikutustoiminto, jossa kierrätys esiintyy. Toisessa ja kolmannessa sarakkeessa taas lukee, kuinka moni esimerkeistä kyseisessä kategoriassa eli vuorovaikutustoiminnossa on Emmen ja kuinka moni Marian tuottama. Viimeisessä sarakkeessa on kaikki kierrätystapaaukset kyseisessä kategoriassa. Kierrätys esiintyy vahvistavana vuorona Emmillä 48 kertaa ja Marialla 6 kertaa eli yhteensä 54 kertaa. Kysymyksessä kierrätys esiintyy 3 kertaa, joista kaikki on Emmen tuottamia. Ymmärrysehdokkaassa kierrätys esiintyy yhteensä 10 kertaa: niistä 8 on Emmen ja 2 Marian tuottamia. Emmillä kierrätystapaauksia on kaikkiaan 59 ja Marialla 8, eli yhteensä kierrätyksiä on 67.

4.1. Kierrätys vahvistavana vuorona

Seuraavissa esimerkeissä aikuisen kierrättämä vuoro esiintyy vahvistavana vuorona lapsen edelliselle vuorolle. Käsittelen luvussa 4.1.1. toisen position vahvistavia kierrätyksiä ja luvussa 4.1.2. kolmannen position vahvistavia kierrätyksiä. Luvussa 4.1.3. tarkastelen sellaisia kierrätyksiä, jotka esiintyvät saman sekvenssin useissa eri positioissa.

4.1.1. Toisen position vahvistavat vuorot

Tämän alaluvun esimerkeissä kierrätys esiintyy toisen position vahvistavana vuorona. Tässä positiossa kierrätys esiintyy yhteensä 22 kertaa. Käsittelen niistä seuraavaksi kaksi. Esimerkissä (18) Emmi ja Jasper pelaavat muistipeliä. On Emmin vuoro kääntää kortit.

(18) Diesel (Muistipeli 0.06.20–0.06.27)

```
01 Emmi:      ((kääntää kortin))
02 Jasper:    Diesel.
03           (1.0)
04 Emmi:      Diesel?
05           (0.8) ((Emmi kääntää toisen kortin))
06 Jasper:    Emily.
07           (0.3)
08 Emmi:      ja Emily.
09 Emmi:      Jasperin vuoro.
```

Esimerkki (18) alkaa, kun Emmi kääntää kortin. Jasper kertoo kortissa olevan hahmon nimen rivillä 2 sanomalla *Diesel*. Emmi kierrättää Jasperin vuoron rivillä 4 ja samalla vahvistaa, että kortissa esiintyvä hahmo on Diesel. Samankaltainen kierrätystapaus toistuu myös riveillä 5–8: Emmi kääntää yhden kortin ja Jasper kertoo kortissa esiintyvän hahmon nimen. Sitten Emmi kierrättää Jasperin vuoron. Tällaisia kierrätystapauksia esiintyy aineistossa useita: hahmojen nimien kierrättäminen on tyypillistä Emmille.

Esimerkissä (18) kierrätys siis esiintyy sekvenssin toisessa positiossa: Jasper kertoo kortissa esiintyvän hahmon nimen (r. 2), mikä on sekvenssin ensimmäinen positio. Sitten Emmi kierrättää Jasperin vuoron (r. 4) vahvistaen samalla, että kortissa esiintyy Diesel-niminen hahmo. Tämä taas on sekvenssin toinen positio.

Esimerkki (19) jatkuu heti esimerkin (18) lopusta. On Jasperin vuoro kääntää kortit.

(19) Checking for Thomas (Muistipeli 0.06.26–0.06.41)

```
01 Emmi:      Jasperin vuoro.
02           (1.5)
03 Jasper:    I'm (trying to) check fo::::r? THOMAS.
04           (0.8)
05 Emmi:      haluat etsiä ↑Thomaksen.
06           (0.2)
07 Emmi:      you want to check for ↑Thomas.
08           (.)
```

09 Emmi: etsi vain?
 10 (1.0) ((Jasper kääntää yhden kortin))
 11 Jasper: nope. ((kääntää kortin takaisin))
 12 (0.8)
 13 Emmi: e- e- sun pitää avata se. ((kääntää Jasperin sulkeman kortin))

Emmi ohjeistaa rivillä 1, että on Jasperin vuoro nostaa kortit. Jasper sanoo seuraavaksi osittain huonosti kuullun vuoron *I'm (trying to) check fo:::r? THOMAS* (r. 3). Vuoro toimii tiedonantona, jolla Jasper kertoo, mitä aikoo tehdä seuraavaksi. Emmi kääntää Jasperin vuoron suomeksi sanomalla *haluat etsiä Thomaksen* (r. 5). Vuoro ei ole suora käännös: Emmi kääntää englanninkielisen verbin *check* verbiksi *yrittää*. Lisäksi Emmi käyttää verbiä *haluta*. Jasperin vuoro rivillä 3 on kuitenkin huonosti kuultu, joten ei voida tietää, käyttääkö Jasper juuri ilmaisua *trying to*. Emmi kääntää seuraavaksi oman vuoronsa takaisin englanniksi sanomalla *you want to check for Thomas* (r. 7). Hän kehottaa vielä Jasperia etsimään hahmon rivillä 9. Jasper kääntää yhden kortin, muttei ilmeisesti löydä Thomas-hahmoa, sillä hän sanoo *nope* ja kääntää kortin takaisin (r. 10–11). Äiti ohjeistaa, että käännetty kortit täytyy avata, ja kääntää Jasperin sulkeman kortin takaisin oikeinpäin (r. 13).

Esimerkissä (19) äidin kierrättämä vuoro esiintyy toisen position vuorossa: Jasper kertoo Emmille, mitä hän haluaa tehdä, ja Emmi kääntää Jasperin vuoron suomeksi samalla vahvistaen sen. Aikuisten tapaa kääntää lapsen vuoroja toiselle kielelle on tavattu myös eräässä toisessa suomalaistutkimuksessa. Savijärven (2011) ruotsinkielistä kielikylpypäiväkotia koskevassa väitöskirjatutkimuksessa ilmeni, että kielikylpyopettajilla on tapana toistaa lasten suomenkielistä puhetta ruotsiksi (Savijärvi 2011: 138). Esimerkissä (17) on erikoista se, että Emmi kääntää Jasperin tuottaman vuoron vielä takaisin englanniksi.

4.1.2. Kolmannen position vahvistavat vuorot

Tämän alaluvun esimerkeissä kierrätys tapahtuu kolmannen position vuorossa. Näitä tapauksia on yhteensä 29. Käsittelen niistä seuraavaksi kolme. Seuraavassa esimerkissä (20) esiintyvät Maria, Eetu ja Olli. He istuvat pöydän ääressä; Eetu ja Maria piirtävät, ja Olli askartelee.

(20) Very big sukat (Askartelu2 0.08.24–0.08.46)

01 Maria: Olli (.) mitä sinä teet.
 02 (3.3)
 03 Olli: **I m[ake (0.4) ((yskii)) su][kat?]**
 04 Eetu: [mrr::h:::]
 05 Maria: [↑ou](.) now this part
 (.) [because (you can) paint only this
 06 Olli: **[I- I MAKE tosi big sukat.**
 07]
 08 Maria: part and now we have to paint] this part.
 09 (0.5)
 10 Olli: **I [make VERY] big sukat katso.** ((näyttää Marialle
 paperia))
 11 Eetu: [mrrh:.]
 12 (.)
 13 Maria: **oh yes very (0.7) big sukat.** ((katsoo paperia))
 14 (4.7) ((Maria ja Eetu jatkavat piirtämistä))

Maria kysyy rivillä 1 Ollilta, mitä hän tekee. Olli vastaa sanoen *I make (0.4) sukat* (r. 3). Maria alkaa seuraavaksi ohjeistamaan Eetua piirtämisessä (r. 5 ja 8). Olli toistaa osittain päällekkäispuhuntana Marian kanssa vuoronsa vielä uudelleen rivillä 6 – nähtävästi siksi, koska Maria ei reagoi Ollin vastaukseen, sillä hän puhuu Eetun kanssa. Koska Maria ei vastaa Ollille vieläkään, vaan puhuu Eetulle, Olli toistaa vuoronsa vielä uudestaan sanomalla *I make VERY big sukat katso* ja näyttää Marialle paperia (r. 10). Maria katsoo paperia ja kierrättää Ollia sanomalla *oh yes very (0.7) big sukat* (r. 13). Sitten Maria jatkaa piirtämistä Eetun kanssa.

Esimerkissä (20) kierrätys siis esiintyy kolmannessa positiossa: Maria kysyy Ollilta, mitä hän tekee, mikä on sekvenssin ensimmäinen positio. Olli vastaa kertomalla, että hän tekee todella isot sukat, tuottaen sekvenssin toisen position. Maria kierrättää Ollin vuoron ja vahvistaa, että Ollin vastaus on vastaanotettu, mikä on sekvenssin kolmas ja viimeinen positio.

Seuraavassa esimerkissä (21) esiintyvät Emmi ja Jasper. He keskustelevat siitä, mitä Jasper haluaisi ostaa kaupasta. Osa esimerkistä on esiintynyt tässä työssä jo aiemmin esimerkissä 1.

(21) Bananaa (Muistipeli 0.00.14–0.00.27)

01 Emmi: niin Jasper ↑minne halusit lähteä?
 02 (0.5)
 03 Jasper: um: to ↑supermarket.

04 (0.5)
 05 Emmi: (ja) mitä halusit ostaa kaupasta.
 06 Jasper: **öö::m: banana mansikoita?**
 07 (0.3)
 08 Emmi: **bananaa mansikoita.**

Emmi kysyy rivillä 1 Jasperilta, minne hän halusi lähteä. Jasper vastaa haluavansa lähteä supermarkettiin. Äiti kysyy sitten, mitä Jasper halusi ostaa kaupasta (r. 5). Vuoro on sekvenssin ensimmäinen positio. Jasper vastaa sanomalla *öö::m: banana mansikoita* (r. 6). Tämä taas on sekvenssin toinen positio eli vastaus kysymykseen. Äiti kierrättää Jasperin vuoron sanomalla *bananaa mansikoita* rivillä 8. Tämä on sekvenssin kolmannen position vuoro, jolla Emmi osoittaa, että vuoro on vastaanotettu. Jasperin vastauksen kierrättäminen toimii myös hyväksyntänä ostosehdotukselle: toive on kuultu ja hyväksytty.

Esimerkissä (22) keskustelu ruokaostoksista jatkuu. Jasper on juuri kertonut haluavansa kaupasta omenoita.

(22) Viinirypäleitä (Muistipeli 0.00.45–0.00.57)

01 Emmi: no omenaa voidaan kyllä ostaa?
 02 (1.5)
 03 Jasper: **we missi:ng, (2.5) ↑grapes.**
 04 (1.0)
 05 Emmi: **ni ↑viinirypäleitä haluat,**
 06 Jasper: joo (vihreä.)
 07 Emmi: okei?

Esimerkki (22) alkaa, kun Emmi hyväksyy Jasperin toiveen ostaa omenoita. Seuraavaksi Jasper esittää uuden ruokaostostoiveen sanomalla *we missi:ng, (2.5) ↑grapes* (r. 3). Tämä on sekvenssin toinen positio: vuoro toimii yhä vastauksena kysymykseen siitä, mitä Jasper haluaisi ostaa kaupasta. Emmi kääntää Jasperin tuottaman sanan *grapes* (suom. *viinirypäleet*) suomeksi vuorossaan *ni ↑viinirypäleitä haluat* (r. 5). Vuoro voidaan nähdä vahvistavana vuorona, jolla Emmi vahvistaa Jasperin toiveen ruokaostoksesta kuulluksi. Se toimii myös sekvenssin kolmantena positiona, eli kierrätetty vuoro esiintyy kolmannen position vuorossa.

Vuoro *ni viinirypäleitä haluat* on siitä erikoinen, että se on tulkittavissa joko vahvistavaksi vuoroksi tai ymmärrysehdokkaaksi. Kyseessä voi siis olla kysymys, jolla äiti hakee varmistusta lapselta, tai toteava vuoro, jolla äiti esimerkiksi sanoittaa lapsen vuoron

uudelleen osoittaakseen, että vuoro on kuultu. Asioiden sanoittaminen tässä yhteydessä voitaisiin nähdä esimerkiksi osana aikuisten lapselle suuntaamassa hoivakielessä. Hoivakieli on sellaista aikuisten lapselle puhumaa kieltä, joka on mukautettu hoitosävyiseksi ja jota käytetään etenkin pienille lapsille puhuttaessa. Sen piirteitä ovat esimerkiksi prosodinen liioittelu, tavallista runsaampi toisto ja selkeä ääntäminen. (Laalo & Kunnari 2004: 88–89). Hoivakieleen liittyvässä kirjallisuudessa kuitenkin puhutaan yleensä vain asioiden tai toiminnan sanoittamisesta: lapsen vuorojen toistamisesta sanoittamisen yhteydessä ei löydy kirjallisuutta.

Tulkitsen Emmin vuoron tässä kuitenkin vahvistavaksi vuoroksi, sillä vuorossa ei ole interrogatiivisia aineksia eikä se sijoitu sellaiseen kontekstiin, jossa se tulkitaan tarkennusta hakevaksi. Jasperin vuoro ei ole epäselvästi lausuttu ja Emmi osaa hyvin englantia, joten vaikuttaisi siltä, että kyseessä ei ole ymmärrysehdokas, vaan vahvistava vuoro, jolla äiti osoittaa ymmärtäneensä Jasperin ruokaostotoiveen. Kuten Haakana ja muut (2016: 272–273) tuovat esille, ymmärrysehdokkaiden erottaminen esimerkiksi ymmärrystä osoittavista formuloinneista ei aina ole yksiselitteistä, sillä toiminnoiltaan ne ovat melko samankaltaisia.

4.1.3. Vahvistavat vuorot sekvenssissä, jossa esiintyy useita kierrätyksiä

Seuraavaksi tarkastelen esimerkkejä, joissa esiintyy useita kierrätyksiä sekvenssin eri positioissa. Tällaisia tapauksia on kolme, ja käsittelen niistä kaksi. Nämä esimerkit eivät siis sopineet tietyn position vahvistaviin vuoroihin, sillä kierrätystä tapahtuu useissa sekvenssin positioissa. Tämän vuoksi tarkastelen niitä erikseen tässä alaluvussa. Esimerkissä (23) Emmi ja Jasper ovat alkamassa pelaamaan muistipeliä. Osa kyseisestä esimerkistä on esiintynyt tässä työssä jo aiemmin esimerkissä (11), mutta keskityn tällä kertaa Emmin kierrätyksiin riveillä 7 ja 9.

(23) Iso ympyrä (Muistipeli 0.03.25–0.03.36)

01	Emmi:	tehdäämpäs <u>ym</u> :pyrä,
02		(1.5)
03	Emmi:	circle.
04		(2.5)
05	Jasper:	we need to make a <u>huge</u> circle.
06		(1.0)

07 Emmi: **iso ympyrä.**
 08 Jasper: joo iso [iso,
 09 Emmi: **[hu:ge °circle°.**

Emmi sanoo rivillä 1 *tehdäämpäs ym:pyrä* ja 1,5 sekunnin tauon jälkeen vielä jatkaa sanomalla *circle* (r. 3). Nämä vuorot ovat sekvenssin ensimmäinen positio. Seuraa muutama sekunnin tauko, jonka jälkeen Jasper sanoo *we need to make a huge circle* (r. 5) tuottaen sekvenssin toisen position. Emmi sanoo seuraavaksi *iso ympyrä* (r. 7) ja samalla kääntää Jasperin tuottaman ilmauksen *a huge circle* riviltä 5 suomeksi. Kyseessä on sekvenssin kolmas positio. Jasper vastaa tähän sanomalla *joo iso iso* (r. 8), mikä taas on sekvenssin neljäs positio. Emmi kääntää lopuksi vielä vuoronsa riviltä 7 takaisin englanniksi sanomalla *hu:ge °circle°* (r. 9), mikä toimii sekvenssin viidentenä positiona.

Esimerkissä (23) Emmi kierrättää siis useissa positioissa: ensimmäinen kierrätys tapahtuu rivillä 7, jossa hän kääntää Jasperin tuottaman ilmauksen *a huge circle* suomeksi sanomalla *iso ympyrä*. Toinen kierrätys taas tapahtuu rivillä 9, jossa Emmi sanoo *hu:ge °circle°* kierrättäen ilmauksen vielä uudelleen englanniksi. Emmi ja Jasper kierrättävät esimerkissä toistensa ja omia vuorojaan toistuvasti: kierrätys näyttäytyy luonnollisena osana vuorovaikutustilannetta, jossa suunnitellaan yhteistä toimintaa.

Esimerkki (24) tulee aineistossa heti esimerkin (23) jälkeen, kun Emmi ja Jasper ovat järjestelemässä kortteja muistipelin aloitusta varten. Osa tästä esimerkistä on myös esiintynyt tutkielmassa jo aiemmin esimerkissä (11).

(24) Sata (Muistipeli 0.03.35–0.04.06)

01 Emmi: hu:ge °circle°.
 02 Jasper: joo. (.) they have three sides †and one hundred sides† of †another† three sides.
 03   (0.6)
 04 Emmi: ↓one hundred (.) wow.↓
 05   (1.0)
 06 Jasper: y[eah]
 07 Emmi: [tosi] monta
 08 Emmi: [sat-]
 09 Jasper: **[yeah] three plus three, (1.3) three plus one hundred (.) three it was one hundred and three?**
 10 Emmi: **yes [three] plus hund- one hundred is one hundred and three?**
 11 Jasper: yeah one hundred and three?
 12 Jasper: [(-)]
 13 Emmi: **[sata] plus kolme (.) on (.) satakolme.**

- 14 Jasper: uh-huh look?
 15 Jasper: komle.

Esimerkin (24) alussa Jasper alkaa kertoa jotain, joka mahdollisesti liittyy aiempaan keskustelun aiheeseen eli ympyrään (r. 2) Emmi reagoi tähän sanomalla *↓one hundred (.) wow↓* ja on seuraavaksi sanomassa mahdollisesti sanaa *sata* rivillä 8, mutta se jää kesken, kun Jasper alkaa kertoa englanniksi, että sata plus kolme on satakolme (r. 9). Jasperin vuoro on sekvenssin ensimmäinen positio. Emmi kierrättää Jasperin vuoron rivillä 10 ikään kuin vahvistaen sen, mitä Jasper on sanonut, todeksi. Tämä taas on sekvenssin toinen positio. Jasper vastaa tähän sanomalla *yeah one hundred and three* (r. 13), mikä on sekvenssin kolmas positio. Tämän jälkeen Emmi kääntää toistamansa vuoron riviltä 11 suomeksi sanomalla *sata plus kolme (.) on (.) satakolme* (r. 13). Kierrätetty vuoro esiintyy siis neljännessä positiossa.

Edellisessä esimerkissä Emmi kierrättää siis kahdessa eri positiossa: ensimmäinen kierrätys tapahtuu rivillä 10, jossa Emmi kierrättää Jasperin rivin 9 vuoron. Toinen kierrätys tapahtuu rivillä 13, jossa Emmi kääntää Jasperin vuoron riviltä 9 suomeksi.

4.2. Kierrätys kysymyksessä

Seuraavissa esimerkeissä aikuisen kierrättämä vuoro esiintyy kysymyksessä, jonka hän esittää lapselle.³ Luen tähän kategoriaan myös korjausaloitteet, jotka eivät ole ymmärrysehdokkaita, vaan muunlaisia korjausaloitteita. Ymmärrysehdokkaita tarkastelen erikseen seuraavassa alaluvussa. Kierrätys esiintyy aikuisten tuottamissa kysymyksissä yhteensä kolme kertaa. Käsittelen niistä seuraavaksi kaksi esimerkkiä. Esimerkissä (25) Emmi ja Jasper pelaavat muistipeliä. Jasper etsii korteista Thomas-nimistä hahmoa.

(25) Tank engine (Muistipeli 0.08.32–0.08.48)

- 01 Emmi: ja nyt saat etsiä toisen Thomaksen.
 02 (0.3)
 03 Jasper: **oh. (.) Thomas the tank engine?**
 04 Emmi: °uh-huh.°
 05 Jasper: tämä? ((osoittaa korttia ja kääntää sen))
 06 Emmi: **onkse höyryveturi (.) °tank engine.°**

³ Kysymyksiä olen käsitellyt tarkemmin luvussa 3.1.

07 Jasper: that's not the tank engine? ((kääntää kortin takaisin väärin päin))
 08 (0.3)
 09 Emmi: (ei niin.)
 10 (2.5)
 11 Jasper: (I [want to f-])
 12 Emmi: [halu]atko katsoa vielä yhden kerran.
 13 Jasper: joo ↑Thomas.

Emmi kehottaa Jasperia etsimään Thomaksen rivillä 1. Jasper reagoi tähän sanomalla *oh. (.) Thomas the tank engine*, johon äiti vastaa myöntävästi °*uh-huh*° (r. 3–4). Jasper alkaa etsiä hahmoa ja kääntää yhden kortin (r. 5). Emmi kysyy sitten Jasperilta, onko *tank engine* höyryveturi (r. 6). Samalla hän kierrättää Jasperin tuottaman ilmauksen *tank engine*. Jasper toteaa seuraavaksi *that's not the tank engine* ja kääntää kortin takaisin väärin päin (r. 7). Ei ole varmaa, onko Jasperin vuoro vastaus Emmiin kysymykseen, vai toteamus siitä, ettei hänen kääntämässä kortissa ollutkaan Thomas. Jälkimmäistä tulkintaa puoltaa esimerkiksi se, että rivillä 12 Emmi kysyy, haluaako Jasper katsoa vielä yhden kortin – kortissa ei siis ollut Thomas-hahmoa, sillä äiti tarjoaa Jasperille uutta vuoroa eli mahdollisuutta löytää Thomas-kortti. Jasper vastaa tähän sanomalla *joo ↑Thomas* (r. 13). Tulkitsenkin edellisen esimerkin niin, että Jasper ei vastaa äidin kysymykseen, vaan rivin 7 vuorolla Jasper toteaa, ettei kortissa esiintyvä hahmo ole Thomas.

Edellisessä esimerkissä on samankaltaista muistipelin hahmojen suomenkielisten termien kyselyä kuten esimerkissä (5), jossa Emmi kysyy Jasperilta, onko *express engine* niin kuin pikajuna. Hahmojen nimien suomenkielisten termien kysyminen on siis aineistossa toistuva ilmiö. Edellisessä esimerkissä Jasper ei kuitenkaan tulkintani mukaan vastaa kysymykseen. Tätä voisi selittää esimerkiksi se, että Emmiin kysyessä kysymystä Jasper on juuri kääntämässä korttia. Jasperin huomio onkin mahdollisesti kohdistunut kortin kääntämiseen ja kortissa esiintyvään hahmoon, eikä hän kuule äidin kysymystä.

Seuraavassa esimerkissä kierrätys esiintyy korjausaloitteessa. Esimerkissä (26) Emmi ja Jasper ovat lopettaneet muistipelin pelaamisen ja keskustelevat kauppaan lähtemisestä.

(26) Valkoista (Muistipeli 0.17.13–0.17.55)

01 Emmi: ((haukottelee)) pitäskö meidän lähtee (0.5)
 ((taputtaa käsiään lattiaan)) kauppaan? ((haukottelee))
 02 (0.5)

03 Jasper: joo (0.5) to get banana strawberry?
 04 (2.7)
 05 Jasper: grapes?
 06 (3.8)
 07 Jasper: um I don't know,
 08 (1.2)
 09 Jasper: (--)
 10 (0.8)
 11 Emmi: banaania (.) mansikoita (.) ja viinirypäleitä.
 12 (0.5)
 13 Jasper: joo?
 14 Jasper: eh heh.
 15 Jasper: **and we missing something: (0.3) ↑white?**
 16 (1.0)
 17 Emmi: **ja mitä valkoista me tarvitaan?**
 18 Jasper: .hhhh (1.0) we need kaski m- (0.3) ma::itoja.
 19 Jasper: we need to make a (0.5) we need toisen maitoja.
 20 Jasper: we (--) (↑same) maitoja.

Emmi kysyy Jasperilta, pitäisikö heidän nyt lähteä kauppaan (r. 1). Jasper vastaa myöntävästi ja alkaa luetella asioita, joita he ostavat kaupasta (r. 3–5). Emmi luettelee ostokset suomeksi rivillä 11. Jasper vastaa jälleen myöntävästi (r. 13) ja toteaa sitten *and we missing something: (0.3) ↑white* (r. 15). Emmi kysyy *ja mitä valkoista me tarvitaan* (r. 17). Samalla hän kääntää Jasperin vuoron osittain suomeksi: hän kääntää englanninkielisen sanan *white* suomeksi ja käyttää suomen monikon 1. persoonapronominia *me*, kuten Jasper käyttää englannin monikon 1. persoonapronominia *we*. Vuoron kysymyssana *mitä* kohdistuu Jasperin tuottamaan sanaan *white*. Kyseessä on eräänlainen tarkentava kysymys ja korjausaloite, jolla äiti pyrkii selvittämään, mitä valkoista Jasper haluaa ostaa kaupasta. Riveiltä 18–20 selviääkin, että Jasper puhuu maidosta.

4.3. Kierrätys ymmärrysehdoissa

Seuraavaksi tarkastelen kierrätyksiä, jotka esiintyvät aikuisten esittämissä ymmärrysehdoissa.⁴ Kierrätys esiintyy ymmärrysehdoissa yhteensä kymmenen kertaa, ja käsittelemme niistä seuraavaksi kaksi esimerkkiä. Esimerkissä (27) Emmi ja Jasper keskustelevat ruokaostoksista. Emmi on aiemmin kysynyt Jasperilta, mitä hän haluaisi ostaa kaupasta. Esimerkki jatkuu suoraan esimerkin (21) lopusta.

⁴ Ymmärrysehdoista olen käsitellyt tarkemmin luvussa 2.1.

(27) Mansikkamehua (Muistipeli 0.00.21–0.00.42)

01 Jasper: öö::m: banana mansikoita?
 02 Emmi: bananaa mansikoita.
 03 (1.0)
 04 Jasper: **um (0.7) pikkum- strawberry mehua (in my kotiin)?**
 05 (1.5)
 06 Emmi: **ai mansikkamehua,**
 07 (2.0)
 08 Jasper: ehm::
 09 Emmi: niitä pikkupurkkejako.
 10 mm-hmh.

Jasper kertoo rivillä 1, että haluaa kaupasta banaania ja mansikoita, ja Emmi vahvistaa toiveen kierrättämällä Jasperin vuoron (r. 2). Seuraavaksi Jasper kertoo, että haluaa mansikkamehua sanomalla rivillä 4 *um (0.7) pikkum- strawberry mehua (in my kotiin)*. Seuraa puolentoista sekunnin tauon, jonka jälkeen äiti kierrättää ja samalla kääntää Jasperin lausuman *strawberry mehua* kysymällä *ai mansikkamehua* (r. 6). Jasper vastaa empimissäntelyllä *ehm.:* rivillä 8, ja Emmi jatkaa kysyen *niitä pikkupurkkejako* ja hymähtää (r. 9–10).

Äidin vuoro *ai mansikkamehua* (r. 6) voidaan nähdä ymmärrysehdokkaana: siinä on päätelyä osoittava partikkeli *ai*, joka usein esiintyy ymmärrysehdokkaassa (VISK 2008 § 1207; Haakana ym. 2016: 274). Jasper ei kuitenkaan vastaa myöntävästi eikä kieltävästi, vaan sanoo *ehm.:* (r. 7). Emmi kuitenkin osoittaa, että on jäljillä siitä, mistä mehusta Jasper puhuu: rivillä 9 hän kysyy vielä *niitä pikkupurkkejako*. Demonstratiivipronomini *se*, joka esiintyy Emmin vuorossa monikon partitiivissa muodossa *niitä*, ilmaisee substantiivilausekkeen tarkenteena sitä, että tarkoite oletetaan riittävän tunnetuksi joko edeltävästä puheesta tai entuudestaan (VISK 2008 § 1413). Mehu, jota Emmi arvelee Jasperin tarkoittavan, on siis entuudestaan hänelle tuttu, ja he ovat mahdollisesti ostaneet sitä aiemminkin.

Seuraavaksi tarkastelen tutkielman viimeistä esimerkkiä, jossa kierrätys esiintyy samankaltaisessa lauseympäristössä kuin edellisessä esimerkissä: Emmi käyttää *ai*-partikkelia aloittaakseen ymmärrysehdokkaan. Esimerkissä (28) Emmi ja Jasper keskustelevat kauppaan lähtemisestä muistipelin päättymisen jälkeen. Esimerkki jatkuu suoraan esimerkin (26) lopusta, jossa Jasper kertoo, että he tarvitsevat kaupasta maitoa.

(28) Maitoja (Muistipeli 00.17.45–0.18.10)

- 01 Jasper: **.hhhh (1.0) we need kaski m- (0.3) ma::itoja.**
 02 Jasper: we need to make a (0.5) we need toisen maitoja.
 03 Jasper: we (--) (↑same) maitoja.
 04 Jasper: you and m- (1.0) you and minä. ((osoittaa itseään ja sitten Emmiä))
 05 Jasper: (now let's maitoja.) ((nousee ylös))
 06 (1.5)
 07 Emmi: **ai me tarvitaan kaksi(h) m(h)ai- maitoja?**
 08 (.)
 09 Jasper: [yeah?]
 10 Emmi: **[(me)] me tarvitaan kaksi purkkia maitoa?**
 11 (0.5)
 12 Emmi: mutta (.) eihän tässä kaupassa myydä meidän maitoa?

Jasper kertoo, että he tarvitsevat kaksi purkkia maitoa sanomalla *we need kaski m- (0.3) ma::itoja* (r. 1). Emmi kysyy rivillä 7 Jasperilta *ai me tarvitaan kaksi(h) m(h)ai- maitoja* ja kierrättää samalla osan Jasperin vuorosta riviltä 1: Jasperin tuottaman lausekkeen *kaski maitoja* hän kierrättää sellaisenaan korjaten vain *kaksi*-sanon keskikonsonantit oikein päin. Lisäksi Emmi kääntää englanninkielisen *we need* -lauserakenteen suomeksi sanomalla *me tarvitaan*: suomen puhekielen mukaisesti Emmi käyttää passiivimuotoa *tarvitaan* monikon 1. persoonan yleiskielen mukaisen muodon *tarvitsemme* sijasta. Seuraavaksi Emmi sanoo vielä osittain päällekkäispuhuntana Jasperin kanssa *(me) me tarvitaan kaksi purkkia maitoa* (r. 10) tarjoten samalla yleiskielen mukaisen ilmaisun lausekkeelle *kaksi maitoja*. Emmi kertoo vielä esimerkin lopuksi Jasperille, ettei siinä kaupassa, johon he aikovat mennä, myydä heidän juomaansa maitoa (r. 12).

Emmin vuoro *ai me tarvitaan kaksi(h) m(h)ai- maitoja* voidaan nähdä ymmärrysehdo- kaana: siinä esiintyy myös päättelyä osoittava partikkeli *ai*, kuten esimerkissä (27). Jasper vastaa ymmärrysehdo- kaaseen myöntävästi *yeah* osoittaen, että äiti on ymmärtänyt oi- kein. Lopullisen tulkinnan Jasperin rivin 1 vuorosta Emmi tekee rivillä 10, jossa hän sa- noo *(me) me tarvitaan kaksi purkkia maitoa*. Ymmärrysehdo- kaalla Emmi varmistaa, että on kuullut tai ymmärtänyt oikein Jasperin toiveen ostaa kaksi purkkia maitoa.

5. PÄÄTÄNTÖ

Olen käsitellyt pro gradu -tutkielmassani kielenaineksen kierrätystä monikielisten aikuisten ja lasten välisissä arkikeskusteluissa. Olen selvittänyt, millaisissa vuorovaikutustoinnissa ja sekventiaalisissa asemissa kierrätystä tapahtuu sekä lapsilla että aikuisilla. Olen jaotellut kierrätystapaukset omiin kategorioihinsa sen perusteella, millaisissa vuorovaikutustoinnissa ja sekventiaalisissa asemissa kierrätetyt vuorot esiintyvät. Aineistonani toimivat itse keräämäni, alun perin kandidaatintutkielmaa varten videoidut nauhoitukset Emmistä ja Jasperista, sekä Oulun yliopiston Kikosa-kokoelmasta peräisin oleva niin kutsuttu au pair -aineisto. Olen hyödyntänyt analyysissäni keskusteluanalyysin menetelmää.

Ensimmäisessä analyysiluvussa olen tarkastellut 4-vuotiaan Jasperin ja 2-vuotiaan Eetun kierrätyksiä. Kierrätykset jakaantuvat yhteensä viiteen eri kategoriaan, jotka ovat kierrätys vastauksena kysymykseen, kierrätys reaktiona direktiiviin, kierrätys vahvistavana vuorona, kierrätys korjausaloitteessa ja kierrätys kielenaineksen jäljittelyä. Vahvistavat vuorot jakaantuvat lisäksi toisen, kolmannen ja neljännen position kierrätyksiin. Kahdessa viimeisessä kategoriassa eli kierrätys korjausaloitteessa ja kierrätys kielenaineksen jäljittelyä on vain Eetun tuottamia kierrätyksiä. Muissa kategorioissa esiintyy sekä Eetun että Jasperin kierrättämiä vuoroja. Eetun taipuvaisuutta jäljitellä aikuisten puhetta saattaa selittää se, että Eetu on nuorempi kuin Jasper, joka on siten pidemmällä kielenomaksu- misprosessissaan kuin Eetu. Jäljittely on nähty ensikielen tutkimuksessa tärkeänä osana lapsen kielen kehittymistä jo pitkään (Suni 2008: 69).

Toisessa analyysiluvussa olen tarkastellut taas aikuisten eli äiti Emmin ja au pair Marian kierrättämiä vuoroja. Kierrätykset jakaantuvat heillä kolmeen eri kategoriaan. Ne ovat kierrätys vahvistavana vuorona, kierrätys kysymyksessä ja kierrätys ymmärrysehdokkaassa. Lähes jokaisessa kategoriassa esiintyy sekä Emmin että Marian tuottamia vuoroja: ainoastaan kysymyksissä on vain Emmin kierrättämiä vuoroja. Vahvistavat vuorot jakaantuvat aikuisilla toisen ja kolmannen position kierrätyksiin. Lisäksi heillä esiintyy myös sellaisia tapauksia, joissa kierrätystä tapahtuu saman sekvenssin useissa eri positi- oissa.

Aikuisten ja lasten kierrättämiseksi yhtenäiseksi osoittautui aineiston perusteella se, että sekä lapset että aikuiset kierrättävät osittain samoissa vuorovaikutustoiminnoissa: kierrätystä esiintyy molemmilla vahvistavissa vuoroissa ja korjausaloitteissa. Eroina aikuisten ja lasten välisessä kierrätyksessä taas on esimerkiksi se, että lapset kierrättävät vastauksena kysymykseen tai direktiiviin, mutta aikuisilla vastaavanlaisia tapauksia ei esiinny. Tätä voisi selittää se, että automaattisesti auktoriteettiasemassa oleva aikuinen mahdollisesti esittää lapselle todennäköisemmin direktiivejä ja kysymyksiä kuin toisinpäin.

Myös Emmi ja Maria kierrättävät aineiston perusteella keskenään eri tavoilla. Emmillä kierrätys esiintyy useimmiten vahvistavassa vuorossa: vahvistavia kierrätyksiä on jopa 48, kun Marialla näitä on 6. Emmillä vahvistavaan vuoroon liittyy usein Jasperin vuoron kääntämistä suomeksi. Myös Maria kääntää ainakin kerran Jasperin tuottamaa kielenainesta espanjaksi. Arvelen, että kääntämällä aikuinen mahdollisesti pyrkii ”opettamaan” lapselle omaa äidinkieltään: suomi on Jasperin heikompi kieli ja Eetu osaa espanjaa vain vähän, joten on mahdollista, että kääntämisen taustalla on motiivi opettaa kieltä lapselle. Tämä näkökulma vaatii kuitenkin jatkotutkimuksia.

Tutkimusta tehdessä minulle selvisi, että kierrätys on hyvin tavanomainen osa ihmisten välisiä arkikeskusteluja. Tästä syystä oli välillä vaikeaa päättää, mitkä tapaukset otetaan mukaan analyysiin ja mitkä ei: mikä siis lasketaan kierrätykseksi? Käytämme keskustellessamme paljon keskustelukumppanin käyttämiä sanoja ja fraaseja, eikä ole aina yksiselitteistä todeta, mikä on kierrätyksen funktio. Funktioiden tunnistaminen olikin työn vaikein osuus. Kaikille kierrätyksille ei löytynyt suoranaista selitettä siitä, mitä sillä tehdään, joten ihan jokainen kierrätys ei ole päässyt tutkielman analyysiin mukaan. Pyrin kuitenkin olemaan analyysissäni mahdollisimman tarkka ja miettimään kierrätettyjen vuorojen funktioita syvällisesti. Pidän silti erittäin mahdollisena, että joku toinen tutkija olisi voinut saada aineistosta erilaiset tulokset. Tutkimuksen luotettavuutta horjuttaa myös se, että aineisto ei ole kovin suuri. Laajoja yleistyksiä tutkimustulosteni pohjalta siis tuskin voi tehdä. Toisaalta hyödynnän kahta erillistä aineistoa, mikä osaltaan lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen tekemistä hankaloitti myös se, että aiempaa tutkimusta aiheesta on vain vähän. Etenkään Suomessa monikielisiä lapsia koskevia tutkimuksia ei juuri ole. Vaikka kierrätyksestä löytyy melko paljon tutkimusta, ei sitä ole tietääkseni tutkittu

vuorovaikutustoimintojen kannalta. Näistä syistä etenkin monikielisissä konteksteissa esiintyvät kierrätystä koskevat tutkimukset ovat tervetulleita ja tutkimisen arvoisia.

Jatkotutkimuksissa voisi keskittyä tutkimaan esimerkiksi pelkästään vahvistavia vuoroja, sillä niitä esiintyi analyysissa paljon, tai vaikkapa sitä, miten kierrättämällä voidaan opettaa kieltä monikielisessä ympäristössä kasvavalle lapselle. Kuten aiemmin mainitsin, aineisto antaa viitteitä siitä, että kierrättämällä aikuinen mahdollisesti pyrkii opettamaan lapselle kieltä, jota lapsi osaa heikommin kuin muita kieliä. Myös vuorovaikutustoimintojen tarkastelu suuremmasta aineistosta voisi olla mielekästä. Näin saataisiin myös luotettavia tutkimustuloksia kierrätettyjen vuorojen vuorovaikutustoimintojen esiintyvyydestä.

LÄHTEET JA LYHENTEET

Tutkimusaineisto

Oulun yliopiston Kikosa-kokoelma.

<http://urn.fi/urn:nbn:fi:csc-kata20190315143424155015> (7.5.2022).

Lähteet

- CANTONE, KATJA – KUPISCH, TANJA – MÜLLER, NATASCHA – SCHMITZ, KATRIN 2008: Rethinking language dominance in bilingual children. – *Linguistische Berichte* 215 s. 307–343.
- CEKAITE, ASTA – ARONSSON, KARIN 2004: Repetition and joking in children’s second language conversations. Playful recyclings in an immersion classroom. – *Discourse Studies* 6 s. 373–392.
- CLYNE, MICHAEL 1997: Multilingualism. – Florian Coulmas (toim.), *The handbook of sociolinguistics* s. 301–314. Oxford: Blackwell.
- COUPER-KUHLEN, ELIZABETH 2014: What does grammar tell us about action? – *Pragmatics* 24 (3) s. 623–647.
- COUPER-KUHLEN, ELIZABETH – SELTING, MARGRET 2018: *Interactional linguistics. Studying language in social interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- FRICK, MARIA – PALOLA, ELINA 2022: Deontic autonomy in family interaction. Directive actions and the multimodal organization of going to the bathroom. – *Social Interaction. Video-Based Studies of Human Sociality* 5 (1) s. 1–31.
- GASKINS, DOROTA – FRICK, MARIA – PALOLA, ELINA – ENDEFELDER QUICK, ANTJE 2019: Towards a usage-based model of early code-switching. Evidence from three language pairs. – *Applied Linguistics Review* 2019 s. 1–28.
- HAAKANA, MARKKU – KURHILA, SALLA – LILJA, NIINA – SAVIJÄRVI, MARJO 2016: Kuka, mitä, häh? Korjausaloitteet suomalaisessa arkikeskustelussa. – *Virittäjä* 120 s. 255–293.
- HAKULINEN, AULI 1997a: Johdanto. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 13–17. Tampere: Vastapaino.

- HAKULINEN, AULI 1997b: Vuorottelujäsennys. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 32–55. Tampere: Vastapaino.
- HERITAGE, JOHN 2008: Conversation analysis as social theory. – Bryan S. Turner (toim.), *The New Blackwell Companion to Social Theory* s. 300–320. Oxford: Blackwell.
- HERITAGE, JOHN – WATSON, D. R. 1979: Formulations as conversational objects. – George Psathas (toim.), *Everyday Language* s. 123–162. New York: Irvington.
- HÄKANSSON, GISELA – WATERS, BIRGITTA 2021: A case study of a quadrilingual child. The influence of exposure and cognates when developing multiple languages. – Sharon Armon-Lotem & Kleantes K. Grohmann (toim.), *Language Impairment in Multilingual Settings. LITMUS in action across Europe* s. 77–98. Amsterdam: John Benjamins.
- JOKELA, HANNA – PAULSEN, GEDA 2010: *Võtke minust eesmärki!* Monikielinen lapsi rakenteita yhdistämässä. - *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 19 s. 61–75.
- KEENAN, ELINOR 1977: Making it last. Repetition in children's discourse. – Susan Ervin-Tripp & Claudia Mitchell-Kernan (toim.), *Child Discourse* s. 125–138. New York: Academic Press.
- KEMP, CHARLOTTE 2009: Defining multilingualism. – Larissa Aronin & Britta Hufeisen (toim.), *The Exploration of Multilingualism. Development of Research on L3, Multilingualism and Multiple Language Acquisition* s. 11–26. Amsterdam: John Benjamins.
- KENT, ALEXANDRA 2012: Compliance, resistance and incipient compliance when responding to directives. – *Discourse Studies* 14. s. 711–730.
- LAALO, KLAUS – KUNNARI, SARI 2004: Hoivakieli. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 88–98. Helsinki: WSOY.
- LANTOLF, JAMES P. – THORNE, STEVEN L. 2006: *Sociocultural theory and the genesis of second language development*. Oxford: Oxford University Press.
- LEHTIMAJA, INKERI 2008: Toisen oppilaan vuoron kierrätys S2-luokkahuoneessa. – Johanna Tanner & Marja Kokkonen (toim.), *Suomenopetus, kielitaito ja tutkimus* s. 21–38. Kakkoskieli 6. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- LEHTOLA, JANIKA 2021: *Aikuisen esittämät multimodaaliset direktiivit ja lapsi niiden vastaanottajana*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.

- LINDHOLM, CAMILLA – STEVANOVIC, MELISA – PERÄKYLÄ, ANSSI 2016: Johdanto. – Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.), *Keskustelunanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* s. 9–30. Tampere: Vastapaino.
- NAGY, EMESE 2006: From imitation to conversation. The first dialogues with human neonates. – *Infant and Child Development* 15 (3) s. 223–232.
- NÄKKÄLÄJÄRVI, INKER-ELLI 2020: What do you have food mukana äiti? *Monikielisen lapsen vuorojen pituus ja kompleksisuus*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- PERKINS, MICHAEL R. 2014: Linguistic recycling in typical and atypical interaction. - *Clinical Linguistics & Phonetics* 28 (7–8) s. 590–601.
- POUTIAINEN, MARI 2019: *Au pair korjattavana ja opetettavana. Multimodaalinen vuorovaikutusanalyysi*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- RAEVAARA, LIISA 1997: Vierusparit. Esimerkkinä kysymys ja vastaus. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 75–92. Tampere: Vastapaino.
- RAEVAARA, LIISA 2016: Toimintajaksojen rakenteet. – Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.), *Keskustelunanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* s. 143–161. Tampere: Vastapaino.
- SACKS, HARVEY – SCHEGLOFF, EMANUEL A. – JEFFERSON, GAIL 1974: A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. – *Language* 50 (4) s. 696–735.
- SAVIJÄRVI, MARJO 2011: *Yhteisestä toiminnasta yhteiseen kieleen. Keskustelunanalyttinen tutkimus toisen kielen oppimisesta kielikylpypäiväkodin arkitilanteissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 1982: Discourse as an interactional achievement. Some uses of 'uh huh' and other things that come between sentences. – Deborah Tannen (toim.), *Analyzing Discourse. Text and Talk* s. 71–93. Washington D.C.: Georgetown University Press.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 1996: Confirming allusions. Toward an empirical account of action. – *American Journal of Sociology* 102 (1) s. 161–216.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 1997: Practices and actions. Boundary cases of other-initiated repair. - *Discourse Processes* 23 (3) s. 499–545.
- SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1997: Vuorovaikutus paperilla. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 18–31. Tampere: Vastapaino.

- SIDNELL, JACK 2010: *Conversation analysis. An introduction*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- SKINNER, B. F. 1957: *Verbal behavior*. New York: Prentice-Hall.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 1997: Korjausjäsenys. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 111–137. Tampere: Vastapaino.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 2001: Simple answers to polar questions. The case of Finnish. – Margret Selting & Elizabeth Couper-Kuhlen (toim.), *Studies in Interactional Linguistics* s. 405–431. Amsterdam: John Benjamins.
- STEVANOVIC, MELISA 2016: Keskustelunanalyysi ja kokeellinen vuorovaikutustutkimus. – Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.), *Keskustelunanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* s. 390–409. Tampere: Vastapaino.
- SUNI, MINNA 2008: *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Jyväskylä studies in humanities 94. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- SVENNEVIG, JAN 2003: Echo answers in native / non-native interaction. – *Pragmatics* 13 (2) s. 285–309.
- TOLONEN, SINI 2020: *Kysymys–vastaus–vieruspari lapsen ja aikuisen monikielisessä vuorovaikutuksessa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- TTP = Tieteen termipankki. <https://tieteentermipankki.fi/> (18.3.2021).
- VATANEN, ANNA 2016: Keskustelunanalyttinen tutkimusprosessi. – Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.), *Keskustelunanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* s. 312–330. Tampere: Vastapaino.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Ison suomen kieliopin verkkoversio*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. URN:ISBN:978-952-5446-35-7. <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>. (7.5.2022).

LIITE. Litterointikonventiot.

Keskusteluntutkimuksen litterointimerkit

1. SÄVELKULKU

Prosodisen kokonaisuuden lopussa:

- . laskeva intonaatio
- , tasainen intonaatio
- ? nouseva intonaatio

Prosodisen kokonaisuuden sisällä tai alussa:

- ↑ seuraava jakso lausuttu ympäristöä korkeammalta
- ↓ seuraava jakso lausuttu ympäristöä matalammalta
- heti (alleviivaus) painotus tai sävelkorkeuden nousu muualla kuin sanan lopussa

2. PÄÄLLEKÄISYYDET JA TAUOT

- [päällekkäispuhunnan alku
-] päällekkäispuhunnan loppu
- (.) mikrotauko: 0,1 sekuntia tai vähemmän
- (0.4) mikrotaukoa pitempi tauko; pituus on ilmoitettu sekunnin kymmenesosina
- = kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta

3. PUHENOPEUS JA ÄÄNENVOIMAKKUUS

- > < (sisäänpäin osoittavat nuolet) nopeutettu jakso
- < > (ulospäin osoittavat nuolet) hidastettu jakso
- e::i (kaksoispisteet) äänten venytys
- ° ° ympäristöä vaimeampaa puhetta
- AHA (isot kirjaimet) äänen voimistaminen
- @ @ äänen laadun muutos

4. HENGITYS

- .hhh sisäänhengitys; yksi h-kirjain vastaa 0.1 sekuntia
- hhh uloshengitys

s(h)ana uloshengitys, useimmiten kyse nauraen lausutusta sanasta

5. MUUTA

(tai) sulkeiden sisällä epäselvästi kuultu jakso tai puhuja

(-) sana, josta ei ole saatu selvää

(--) pitempi jakso, josta ei ole saatu selvää

(( )) kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta